124 GLASILO ZZB ZA VREDNOTE NOB SLOVENIJE

februar 2026

SVOBODNA BESEDA

85 LET OF
UPOR. ZMAGA. SVOBODA.

9 772463 821805

Poštnina plačana pri pošti 1102 Ljubljana

KOLUMNA

Dr. Martin Premk

V nove zarje

STRAN 3

KOLUMNA

Jože Poglajen

Mahničev manifest

STRAN 5

PARTIZANSKE SMUČINE

Cerkno 1945 - 2026

Olimpijske igre v Cerknem

STRAN 3

AKTUALNO – ZADEVA LEON RUPNIK

Potrjena pravnomočna obsodilna sodba

ZZB NOB Slovenije je še posebej pozorno sprejel odločbo Ustavnega sodišča Republike Slovenije o njegovi odločitvi v zadevi Rupnik z dne 2. februarja 2026, saj je bil med pritožniki zoper sodbo Vrhovnega sodišča, ki je s svojo odločitvijo razveljavilo obsodilno sodbo Vojaškega sodišča IV. armade iz leta 1946 zoper Leona Rupnika zaradi domnevno nezadostne obrazloženosti.

Z odločitvijo Ustavnega sodišča je vnovič potrjena pravnomočna obsodilna sodba zoper domobranskega generala Leona Rupnika iz leta 1946, znanega kolaboranta in odgovornega za številna grozodejstva nad udeleženci, podporniki in privržen-ci narodnoosvobodilnega boja. Še posebej smo veseli obrazložitve odločitve Ustavnega sodišča, saj je z njo vsestransko in obširno utemeljilo sodbo iz leta 1946 ter odgovornost Leona Rupnika v pravnem in vseh drugih pogledih za sodelovanje z okupatorji ter pri organizaciji in vodenju njihovih kolaborantskih formacij, ki so zagrešile številna grozodejstva nad partizani in civilisti ter so bile tudi mednarodno prepoznane kot kolaborantske formacije.

ZZB NOB Slovenije odločno obsoja vsakršno relativiziranje ali poskuse rehabilitacije oseb, odgovornih za kolaboracijo in nasilje med drugo svetovno vojno. Spomin na žrtve NOB in njihove potomce ni in ne sme biti predmet pravnih in drugih interpretacij, iztrganih iz celotnega zgodovinskega konteksta pred in med drugo svetovno vojno, iz konteksta jasne razmejitve med okupatorji in njihovimi kolaboranti ter narodnoosvobodilnim gibanjem in bojem za ohranitev in svobodo slovenskega naroda.

ZZB NOB Slovenije v odločitvi Ustavnega sodišča prepoznava pomemben državotvorni in ustavnopravni prispevek k ohranjanju vrednot narodnoosvobodilnega boja ter tehtno oporo vsem nam, ki si jih prizadevamo uveljavljati tudi v sedanjih razmerah, ter vsem, ki se dejavno upiramo zgodovinskemu revizionizmu v vseh njegovih znanih in prepoznavnih oblikah ter neofašizmu.

Menimo, da nismo osamljeni v prepričanju, da sta ohranjanje zgodovinske resnice in spoštovanje žrtev za ohranitev slovenskega naroda in svobode v drugi svetovni vojni med temeljnimi in nepogrešljivimi vrednotami slovenske družbe in Republike Slovenije.

Marijan Križman

OKROGLA MIZA

Rušenje spomenikov in spreminjanje zgodovine

Pogovor na okrogli mizi o rušenju spomenikov in poskusih spreminjanja zgodovine v Muzeju novejše in sodobne zgodovine Slovenije, ki je potekal 29. januarja, je vodila nekdanja ministrica za obrambo in podpredsednica ZZB NOB Slovenije, **dr. Ljubica Jelušič**. V pogovoru so sodelovali predstavniki veteranskih in domoljubnih organizacij ter profesorji zgodovine in kulturne antropologije. Vrsto let že potekajo popisi in oblikovanje registrov spomenikov in spominskih obeležij, posvečenih obdobju narodnoosvobodilnega boja.

NADALJEVANJE NA STRANI 2

UVODNIK

Čas je, da stopimo skupaj

Marijan Križman
predsednik ZZB NOB Slovenije

Vsekakor je zdaj priložnost in nujnost, da dosežemo vnovično najširše soglasje o tem, kako želimo živeti v svoji državi, kako bomo pospešili korak k polnemu in učinkovitemu uveljavljanju demokratičnega, tudi ustavno utemeljenega načela, da morajo stranke služiti državi, ta pa svojim državljanom. Čas je za skupno premišljanje tudi o evropski in planetarni prihodnosti – kje smo in kje želimo biti v gospodarskih, političnih in varnostnih povezavah, da bomo obstali kot narod, ohranili svojo duhovno identiteto in povečali svojo blaginjo.

Pred vrati so parlamentarne volitve. Tem bolj je naše upravičeno pričakovanje oziroma vprašanje, kako bodo naša politika, politične elite, izvoljeni predstavniki ljudstva zmožni urejati kompleksna vprašanja. Ne potrebujemo tako imenovanih močnih osebnosti in avtokratskega vladanja, za kar se nekateri zavzemajo. Potrebujemo verodostojno in odgovorno koalicijo in vlado. Upravičeno zahtevamo, da bodo upravljavci naše države zmogli in znali voditi samoomejujočo se politiko, ki bo gradila na vrednotah protifašizma, ki bo zavračala in kaznovala sovražni govor in neonacistične provokacije, ki bo temeljila na humanizmu, kulturi dialoga, na vrednotah, na katerih je bila utemeljena ustanovitev naše države. Morali ji bodo biti tuji zavajanje z neresničnimi podatki in lažmi, širjenje in spodbujanje psihoze strahu in ustrahovanja, ustvarjanje protimigrantske histerije, brezplodno politikantstvo in sprenevedanja vseh vrst, uradniška in oblastna ošabnost, birokratska brezdušnost, tuj ji mora biti kulturni boj. Politični rezultat naj bo trden in jasen dogovor, utemeljen z odgovornostjo za skupno dobro, ki bo onstran le ozkih strankarskih, partikularnih ali celo osebnih interesov in koristi; dogovor, ki bo sledil večinsko dani podpori politiki sodelovanja in verodostojnosti.

Vsa ta vprašanja nas morajo zaposlovati tu in zdaj. Tudi zato je nujen najširši družbeno dialog, ki nikogar ne izločuje in ne more biti namenjen le enako mislečim, politično ali interesno povezanim skupinam in organizacijam, v katerem bosta zaželena in nepogrešljiva tudi glas ter aktivna in avtonomna državljanska drža nas državljanov, organizirane civilne družbe. Vse prevečkrat se tudi pri nas spregleduje, da podpora ljudi oziroma njihovo vzajemno zaupanje ni dano enkrat za vselej. Upravljalci države, nosilci državnih, javnih funkcij, politična elita si ju morajo vedno znova zagotoviti – in ne enkrat za štiri leta, pri tem pa se morajo zavedati, da so najprej in predvsem odgovorni lastnim državljanom.

Zveza združenj borcev Slovenije bo po svojih močeh sodelovala pri tem, tako bo ohranjala in potrjevala tudi vrednote narodnoosvobodilnega boja in svojo družbeno vlogo.

Srečko Kosovel je zapisal: *»Slovenci nismo narod hlapcev zato, ker hlapčujemo. Narod hlapcev smo zato, ker se ne zavedamo lastnih moči. Narod postane narod šele tedaj, kadar se zave svoje moči in jo tudi udejanji.«*

Udejanjimo svojo moč, pojdimo na volitve!

SKRUNITEV SPOMENIKA V DRAŽGOŠAH

Napad na zgodovinski spomin

V Zvezi združenj borcev za vrednote NOB Slovenije najostreje in z globokim ogorčenjem obsojamo skrunitev spomenika v Dražgošah z izrisom kljukastega križa – simbola nacizma, sovraštva in ene najmračnejših ideologij 20. stoletja. Takšno dejanje, ki naj bi se zgodilo v noči s 15. na 16. februar, presega raven navadnega vandalizma. To je zavržno dejanje sovraštva in neposreden napad na zgodovinski spomin, dostojanstvo mrtvih in temeljne vrednote, na katerih temelji Republika Slovenija. Spomeniki in kostnice niso zgolj materialni objekti, temveč kraji kolektivnega spomina na žrtve vojne in okupacijskega nasilja ter pietete. Uporaba nacistične simbolike na takšnem kraju pomeni grobo razvrednotenje njihovega trpljenja in nevaren poskus normalizacije ideologije, ki je temeljila na genocidu, rasni nadvladi in načrtnem uničevanju človekovega dostojanstva.

NADALJEVANJE NA STRANI 2

NADALJEVANJE S STRANI 1

Rušenje spomenikov in spreminjanje zgodovine

V Sloveniji jih je bilo doslej registriranih okoli 9500. Žal smo vse pogosteje tudi priča uničevanju spomenikov, zlasti tistih, ki so posvečeni obdobju narodnoosvobodilnega boja.

Marijan Križman, predsednik ZZB NOB Slovenije, je v svoji razpravi med drugim dejal: »Okrogla miza je tudi odgovor na vsa pretekla rušenja oz. uničevanja spomenikov, ki jih je vse več. Zveza je vesela vseh prizadevanj, ki spoštujejo zgodovino v vsej njeni celovitosti in raznovrstnosti, ter zavrača vsakršne manipulacije in zlorabe zgodovine. S preteklostjo se moramo sprijazniti in jo sprejeti takšno, kakršna je bila – v dobrem in slabem – ter ne smemo dovoliti, da bi obremenjevala sedanjost in skupno delovanje za prihodnost. Spomeniki NOB v Sloveniji so trajen dokazi protifašističnega oziroma protinacističnega boja za obstanek. Tak pomen jim pripisuje tudi javno mnenje. Spomeniki NOB niso »komunistični« spomeniki, kar velja tudi za spomenike Tita. Zaradi pričakovanega dodatnega utemeljevanja zahtev za odstranjevanje spomenikov NOB pa moramo okrepiti prizadevanje za njihovo ustrezno pravno zaščito in trajno varovanje.«

Predsednik SABA Hrvaške **Franjo Habulin** je podrobneje predstavil pravzaprav žalostne podatke o uničevanju spomenikov v naši sosedi, razraščanju in promociji ustaštva, ter izrazil skrb za prihodnost. Podrobno je stanje v sosednji Avstriji orisal **Nikolaj Orasche**, predsednik Zveze koroških partizanov, ki smo ga lahko spremljali tudi ob nesprejemljivem napadu na udeležence protifašističnega tabora na Peršmanovi domačiji. Poudaril je, da spomeniki niso nikoli nevtralni, so odraz časa, ki so mu namenjeni.

Predsednik Zveze veteranov vojne za Slovenijo, upokojeni generalmajor **Ladislav Lipič**, je orisal dogodke osamosvojitvene vojne in opozoril na poskuse spreminjanja tudi te zgodovine našega naroda. Opozoril je, da ljudje vse te poskuse revizije zgodovine vidijo, nočejo pa vedeti. Med drugim je poudaril: »Preveč je primerov rušenja in nespoštljivega ravnanja s spomeniki in spominskimi obeležji v naši domovini, ki so bili postavljeni v spomin na dogodke in osebnosti v drugi svetovni vojni tako na naših tleh kot na ozemlju sosednjih držav. Tudi spominskim obeležjem, postavljenim v spomin na osamosvojitveno vojno, ni prizaneseno (spominsko obeležje JBTZ, spomenik pilotu Toniju Mrlaku). Doživeli smo tudi sežig knjige o prvem predsedniku samostojne Slovenije, preimenovanja številnih ulic, trgov, izobraževalnih ustanov in celo vojašnic.«

Predsednik Zveze policijskih veteranskih društev Sever dr. Tomaž Čas je opozoril, da ima rušenje in poškodovanje spomenikov, preimenovanje ulic in podobno namen: gre za pisanje nove zgodovine, ko si nekateri želijo, da bi se njim postavili spomeniki. Opozoril je tudi na nesprejemljivo obglavljenje kulturnega spomenika maršala Tita v Velenju. Med drugim je povedal, da se tudi z vandalizmom, ko kdo namenoma poškoduje, prevrne, odstrani ali kako drugače v nasprotju z namenom uporabe ravna s spominskimi obeležji in objekti javne infrastrukture, zelo jasno kaže, da storilci niso na pravi strani zgodovine. Iz podatkov Policije izhaja, da je bilo v Sloveniji v zadnjih desetih letih (2016–2025) storjenih povprečno 30 prekrškov vandalizma.

Aktualno temo je spremljalo veliko obiskovalcev.

Na okroglo mizo je bil povabljen tudi župan mestne občine Velenje **Peter Dermol**. Podal je svoje videnje, da so napadi na spomenike nedopusten poseg v kulturno dediščino in skupen zgodovinski spomin. Taka dejanja razume kot poskus poglabljanja družbenih razdorov in umetnega ustvarjanja napetosti, ki ne prispevajo k razvoju skupnosti. Velenje zavrača politizacijo zgodovine in vztraja pri spoštovanju pravne države, dialogu in sobivanju.

Andreja Katič, nekdanja ministrica za pravosodje in za obrambo ter podpredsednica ZZB NOB Slovenije, je opisala dogodek v Velenju. Spomenik maršala Tita je kulturni spomenik priznanega akademskega kiparja Avgustinčiča. Dejanje je bilo storjeno na skrivaj, ponoči, ob uporabi ukradenih hrvaških registrskih tablic na vozilu. Občina je vložila kazensko ovadbo zaradi dveh kaznivih dejanj: poškodovanja stvari posebnega kulturnega pomena ter kaznivega dejanja javnega spodbujanja sovraštva, nasilja in nestrpnosti. Za obnovo spomenika je morala občina pridobiti kulturnovarstveno soglasje Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije. Poškodovanje ali uničenje kulturne dediščine ali drugih spomenikov in spominskih obeležij je prekršek ali kaznivo dejanje! Poudarila je tudi, da po njenem mnenju odobravanje dejanja v Velenju in drugih dejanj poškodovanja spomenikov, kar so storili vidni politiki, pomeni poziv, da se ta izvajajo, kar je nesprejemljivo. Tako izražene komentarje vidi kot nedovoljen pritisk na organe odkrivanja in pregona ter na sodstvo. Ob tem se je vprašala tudi, ali so naslednji na vrsti drugi spomeniki, tisti, ki jih nekdo ne razume?!

Prof. dr. Božidar Jezernik, zaslužni profesor kulturne antropologije na Univerzi v Ljubljani, je med drugim izpostavil prenos v migraciji, v Argentini nastale ideologije v Slovenijo ter sovraštva proti komunizmu, celo tako velikega, da se opravičuje nacizem. Pri tem večina partizank in partizanov ni bila članov komunistične partije, bili so različnih političnih prepričanj, veliko njih je bilo vernikov, še danes pa se zlorabljajo besede – in se govori o komunističnih zločinih. Direktor ZRC SAZU **dr. Oto Luthar** je predstavil primere dobrih praks, ko ljudje sami skrbijo za spomenike in jih obnavljajo.

Poškodovanja in skrunitve spomenikov se dogajajo ponoči, na skrivaj, zahrbtno. Iz različnih motivov – vendar največkrat zaradi spodbujanja določenega dela politike, redko zaradi prisvajanja vrednosti materialov.

Če kot narod, kot skupnost in kot posamezniki ne bomo obsodili tovrstnih dejanj, se bodo storilci množili. Vedno se najde kdo, ki nasede podpihovanju, sploh če meni, da ga pri dejanju ne bodo zalotili ali pa da ne bo kaznovan. Našo domovino so razkosali okupatorji. Prepovedali so slovenske knjige, šole, pesmi, mučili, ubijali in izganjali so narodnozavedne ljudi. Partizanski boj je pomemben del naše zgodovine ter je tudi eden od temeljev naše države. Je spomin. Je opomin. Kot je navedeno v preambuli Ustave Republike Slovenije, Slovenci smo v večstoletnem boju za narodno osvoboditev izoblikovali svojo narodno samobitnost in uveljavili svojo državnost! Odgovornost sedanjih generacij je, da na zgodovino ne pozabimo, temveč se iz nje učimo. Nikoli več vojn!

Dr. Andreja Katič

NADALJEVANJE S STRANI 1

Napad na zgodovinski spomin

Simbol ene najmračnejših ideologij na spomeniku v Dražgošah

Do simbolov, ki predstavljajo množične zločine in trpljenje milijonov, ne more in ne sme biti nikakršne tolerance.

Slovenska državnost je tudi sad protifašističnega in protinacističnega odpora. Skrunitev spomenika zato ni le napad na kamen ali ploščo, temveč napad na vrednote svobode, enakosti, solidarnosti in humanizma, ki so temelj demokratične Evrope. Vsako relativiziranje takšnih dejanj pomeni nevarno banaliziranje sovraštva in spodkopavanje zgodovinske resnice.

Od pristojnih organov pričakujemo hitro, odločno in transparentno ukrepanje ter prepoznavo in kaznovanje storilcev v skladu z zakonodajo. Hkrati pozivamo javne institucije, izobraževalni sistem in medije, naj še odločneje zavračajo zgodovinski revizionizem ter jasno in brez zadržkov obsodijo vsakršno poveličevanje ali simbolno rehabilitacijo nacističnih in fašističnih ideologij.

Takšna dejanja nas ne bodo zastrašila ali utišala. Nasprotno – še bolj nas utrjujejo v prepričanju, da moramo odločno, glasno in brez kompromisov braniti kulturo spomina, dosledno spoštovanje zgodovinskih dejstev ter uveljavljati ničelno toleranco do simbolov in ideologij sovraštva. Pri tem ne gre za ideološke delitve, temveč za temeljna načela dostojanstva in civiliziranosti, od katerih kot družba ne smemo odstopiti.

Marijan Križman

Tradicionalna januarska prireditev privabi v Dražgoše veliko obiskovalcev. (Foto: arhiv Svobodne besede)

Pod šotorom

Po mrtvaku duh zaudarja,
pod šotorom smrad se vije,
mrtvo truplo že čez teden
pod odejo sivo gnije.

Nič ne de, oči če kalne
dan in noč v nebo strmijo,
če mrtvaku ustne modre
nemo v mrak, polnoč kričijo.

Vsak dan živih šest skeletov
željno kruha lačnih čaka,
kruha zase, čujte, kruha –
za gnijočega mrtvaka.

Manko Golar
(leta 1942 v taborišču na Rabu)

PARTIZANSKE SMUČINE

Olimpijske igre v osvobojenem Cerknem

Na Cerkljanskem je konec januarja potekala 49. prireditev Partizanske smučine Cerkno 45, s katero ohranjamo spomin na prve organizirane partizanske smučarske tekme, ki so v jeku druge svetovne vojne, 20. in 21. januarja 1945, potekale v tedaj osvobojenem Cerknem.

Prireditev, ki je namenjena zlasti mladim, katerim želijo prenesti sporočila in vrednote »partizanskih olimpijskih iger v Cerknem«, se je začela 29. januarja s tekmovanjem učenk in učencev iz osnovnih šol na Idrijskem in Cerkljanskem in sosednjih območjih, ki so se v Smučarskem centru Cerkno pomerili v veleslalomu. 30. januarja smo zgodovinski spomin na partizanske olimpijske igre obudili s slovesno predstavitvijo zbornika *Vojaki na smučeh*, ki ga je izdalo Združenje vojaških gornikov Slovenije. V uvodu je navzoče nagovoril župan občine Cerkno Gašper Uršič, slovesnost pa je sklenila dr. Ljubica Jelušič, predsednica Organizacijskega odbora Partizanske smučine Cerkno 45, ki je opozorila na pomen ohranjanja spomina na »partizansko olimpijado« v Cerknem, na pomen proučevanja vojskovanja na smučeh ter usposabljanja za bojevanje v težkih gorskih razmerah, kar je z zahtevami ZDA po prevzemu Grenlandije postalo še kako aktualno. Vesela je tudi ideje o vpisu Partizanskih smučin na seznam nesnovne kulturne dediščine Unesca in izrazila je prepričanje, da jim bo kljub zahtevnosti in dolgotrajnosti postopka to tudi uspelo.

Rezultati – borci, veleslalom: članice ZB (1946 do 1969): 1. Rajna Šiljak (Kamnik), 2. Lilijana Justin, 3. Helena Dolenc (obe Žiri); članice ZB (1970 in mlajše): 1. Neža Kopač, 2. Urša Zajc (obe Žiri), 3. Mojca Šolar (Dražgoše); člani ZB (1940 do 1949): 1. Vladimir Faletič (Tolmin), 2. Vinko Polak, 3. Dušan Božičnik (oba Kamnik); člani ZB (1959 do 1969): 1. Simon Lotrič (Dražgoše), 2. Iztok Zajc, 3. Gorazd Justin (oba Žiri); člani ZB (1970 in mlajši): 1. Mihael Vrabec Škof, 2. Gašper Škof, 3. Tadej Škof (vsi Brežice);

Ljubica Jelušič in Gašper Uršič

Osrednje dogajanje je bilo 31. januarja na smučiščih Smučarskega centra Cerkno. Tekmovanja se je udeležilo 279 članic in članov veteranskih in domoljubnih organizacij ter pripadnic in pripadnikov Slovenske vojske. Med njimi je bilo 34 tekmovalk in tekmovalcev iz vrst ZZB za vrednote NOB, ki so se na veleslalomski tekmi pomerili v dveh ženskih in treh moških starostnih kategorijah.

Patruljni tek pred 81. leti

Tekmovanje se je začelo ob prisotnosti praporščakov veteranskih in domoljubnih organizacij in z dvigom slovenske zastave ter v prisotnosti Ladislava Lipiča, predsednika ZVVS, dr. Tomaža Časa, predsednika PVD Sever, podpolkovnika Braneta Tušarja, zastopnika poveljnika poveljstva sil Slovenske vojske, in drugih visokih gostov. V slavnostnem nagovoru je udeležence slovesnosti ob odprtju nagovoril polkovnik **Miha Butara**, dolgoletni predsednik organizacijskega odbora Partizanskih smučin. Ko sta župan **Gašper Uršič** in predsednica odbora **dr. Ljubica Jelušič** simbolno odprla tekmovanje, so se po progi s slovensko zastavo spustili smučarji starodobniki, demonstracijska skupina Edmunda Čibeja iz Društva Gora s Predmeje ter novaški lok smučarji Turističnega društva Novaki. Žal pa vremenske razmere niso dopuščale preleta letal in skoka padalcev Slovenske vojske na prizorišče.

Spominsko tekmovanje se je končalo s slovesno razglasitvijo rezultatov ter podelitvijo medalj in pokalov. Udeležence sta v priso tnosti številnih visokih gostov na govorila dr. Ljubica Jelušič in generalmajor Ladislav Lipič, zatem je sledila razglasitev rezultatov. Dr. Ljubica Jelušič in polkovnik Miha Butara pa sta najboljšim tekmovalkam in tekmovalcem iz vrst ZZB za vrednote NOB podelila zaslužene medalje in pokale.

Marijan Platiše

KOLUMNA

Dr. Martin Premk

V nove zarje

Leta 1944 so se na Triglav povzpele štiri partizanske patrulje. V avgustu tega leta se je na simbol slovenstva povzpela tudi kulturniška skupina 9. korpusa. Ta skupina je z vrha Triglava v dolino Vrat zvalila mejni kamen med Nemčijo in Italijo. V knjigo obiskovalcev pa so njeni člani v razdelek o smeri odhoda napisali: »V nove zarje.«

Takšna nova zarja se je pokazala tudi nedavno, ko je ustavno sodišče potrdilo sodbo Levu Rupniku kot izdajalcu in vojnemu zločincu. Mimogrede, nekdanjemu generalu je vojaško sodišče na »montiranem« procesu prisodilo častno kazen ustrelitve, poveljnik medvojne policije Lovro Hacin in general SS Erwin Rösener pa sta bila obsojena na ponižujočo kazen z obešanjem. Slednji je bil obtožen vojnih zločinov proti civilnemu prebivalstvu tudi na procesu pred vojaškim sodiščem v Nürnbergu, ki bi ga nekateri duševni reveži najbrž tudi radi razglasili za »montiranega« in nelegalnega. Potrditev sodbe zoper Leva Rupnika je pot v nove zarje glede na odnos do druge svetovne vojne, za katero nekateri še vedno trdijo, da »razdvaja Slovence«. To je v nasprotju z dejstvi – le okoli odstotek Slovencev, pa še to samo moških, se je pridružilo domobrancem. V partizanih pa se je borilo več kot 10 odstotkov prebivalstva, tudi ženske za svojo enakopravnost, in narodnoosvobodilni boj je podpirala večina prebivalstva.

Ne obstaja niti en plemeniti dosežek ali dogodek, s katerim bi se lahko pohvalili domobranci, zato lahko le ponavljajo domobransko nacistično propagando o domovini, družini in Bogu.

Razkol torej ne povzroča vojna sama, temveč desne sile, ki jo zlorabljajo za podpihovanje sovraštva, odvračanje od resničnih težav in pridobivanje političnih točk – včasih s pomočjo tujcev. Prava sprava je bila dosežena že v 90. letih prejšnjega stoletja po slovesnosti v Kočevskem rogu in prvo desetletje samostojne Slovenije je minilo brez vojnih delitev. Obujanje stare sovražnosti se je začelo v drugi polovici prvega desetletja novega tisočletja, ko je oblast prevzel pozneje obsojeni kriminalec. Takrat so ustanovili tudi »spravni center«, ki je v desetih letih s pristranskim prikazovanjem zgodovine le poglobil razkole. Namesto sprave so se pojavili poskusi izenačevanja domobrancev, ki so delovali v okviru SS, s partizani, ki so bili del zavezniških sil, opravičevanje kolaboracije in napadi na partizanski boj.

Desnica in domobranci, ki nimajo nobenega plemenitega dosežka iz vojne, lahko le napadajo nasprotnike in poskušajo partizane narediti za zločince. Ne obstaja niti en plemeniti dosežek ali dogodek, s katerim bi se lahko pohvalili domobranci, zato lahko le ponavljajo domobransko nacistično propagando o domovini, družini in Bogu. Pri tem spregledajo, da se je spogledovanje z nacizmom začelo že pred vojno, Vatikan pa je prvi podpisal sporazum s Hitlerjem. Vse to se je sprevrglo v potvarjanje zgodovine, ustvarjanje delitev in prevrednotenje domobranstva.

Mlajše generacije sprave ne potrebujejo. Potrebujejo resnična dejstva. Partizani kot borci proti fašizmu se v imenu sprave ne morejo in ne smejo izenačiti s pripadniki SS. Pomiritev je mogoča le na temelju resnice: v Sloveniji so se proti Hitlerjevi osi zla in za našo osvoboditev borili le partizani – na strani Združenih držav Amerike, Velike Britanije, Kitajske in Sovjetske zveze oziroma zavezništva Združenih narodov. Zdaj nas čaka odločitev, ali bomo naprej odšli v nove zarje ali pa dovolili, da spet prevladajo laži, sovražnost in nasilje. Naj se še enkrat spomnimo: vse grozote, smrti, trpljenje in uničenje smo doživeli zato, ker so nekoč na legalnih volitvah v Nemčiji zmagale sile teme in nasilja. Zato je na vseh nas, da se množično odločimo, ali bomo šli naprej v nove svetle zarje ali pa nazaj v mračno preteklost, polno laži, nasilja in sovražnosti.

VABILA

Kaj je fašizem?

V Šeškovem domu v Kočevju bo **5. marca ob 17. uri** pogovorni večer pod naslovom Kaj je fašizem? In kako se mu upreti. Sodelovala bosta Jure Trampuš in Borut Mekina (Mladina). Organizator je ZB Kočevje.

Arihova peč 2026

Slovenska športna zveza, Slovensko planinsko društvo Celovec in Slovensko prosvetno društvo »Rož« Šentjakob vabijo na 48. zimski pohod Arihova peč v spomin na padle borce pod Arihovo pečjo. Pohod bo v nedeljo, **1. marca,** z začetkom **ob 9. uri** pri Polancu na Čemernici (Hodnina) nad Šentjakobom v Rožu.

Vabilo - Auschwitz

Skupnost internirancev Dachau v aprilu načrtuje obisk nekdanjega koncentracijskega taborišča Auschwitz. Za informacije pokličite Vesno Dobre, predsednico TO SID Dachau, na telefonsko številko 040 508 602, dosegljiva pa je tudi na elektronskem naslovu info@skupnostdachau.si

POHOD PO POTEH BREŽIŠKE ČETE

Prebivalci podpirali narodnoosvobodilni boj

49. pohod po poteh Brežiške čete je potekal lani 25. oktobra v Pečicah. Udeležilo se ga je okoli 50 pohodnikov. Povezovalka Ida Ostrelič je po prihodu praporščakov veteranskih organizacij namenila prisrčen pozdrav vsem zbranim, ki so oživili spomin na čas, ko je skozi te kraje med drugo svetovno vojno korakala Brežiška četa. Pohodnikom je nekaj pozdravnih besed namenil Stane Tomše, predsednik Športne zveze Brežice, ki skupaj s Planinskim društvom Brežice bedi nad organizacijo rekreativnega dela prireditve. Omenil je, da so letos že drugo leto pohod razdelili na dva dneva. Prvi dan (24. oktober) je bil namenjen učencem in dijakom nekaterih šol iz brežiške občine. Nekoliko prilagojenega pohoda se je udeležilo skoraj 300 mladih, zanje so po Pišecah in bližnji okolici pripravili delavnice, na katerih so se predstavili Prostovoljno gasilsko društvo Pišece, reševalna služba Zdravstvenega doma Brežice (oboji pri pišeškem gasilskem domu), Planinsko društvo Brežice, PP Brežice (oboji pod vaškim kozolcem), Vojašnica Jerneja Molana Cerklje ob Krki in predstavnik ŠZ Brežice (na poti proti gradu Pišece) ter ZBV NOB Brežice (pri bunkerju).

V imenu krajanov Pečic je prisotne pozdravil predsednik sveta krajevne skupnosti Janez Omerzel in dejal, da so ponosni, da lahko 80 let po koncu druge svetovne vojne gostijo prireditev, ki je namenjena v čast in spomin borcem. Omenil je, da prebivalci iz Pečic, Križa in Osredka pri Podsredi niso bili izseljeni v Nemčijo, so pa po vseh močeh podpirali narodnoosvobodilni boj. Brežiška podžupanja, sicer tudi članica ZBV NOB Brežice, Mojca Florjanič je v nagovoru opozorila, da ko hodimo po poteh borcev Brežiške čete, ne hodimo samo po poteh zgodovine, ampak tudi po poteh človeških vrednot. Hodimo z delčki sebe, ki še verjamejo, da je pravičnost še vedno tista, ki hrani naše bistvo, da mir ni samoumeven in da naša svoboda ni podarjena.

Pohoda se je udeležili okoli 50 ljudi.

Predsednik ZBV NOB Brežice Tadej Škof pa je povedal, da se lahko iz spoštovanja vrednot NOB vrednot in dejanj borcev Brežiške čete, sedanje in bodoče generacije marsičesa naučijo, še posebej če hočejo ostati ponosni sinovi in hčere svojih dedkov in babic.

Slavnostni govornik na prireditvi je bil general Janez Slapar, ki je spomnil na dogodke v času druge svetovne vojne in kako je nastala Brežiška četa. Kot je dejal, so se partizanski borci borili za svobodo. Dotaknil se je tudi današnjih vojnih žarišč ter svetovne, evropske in državne obrambne politike.

Delegacija borcev in domačinov je položila venec in prižgala svečo pri obeležju NOB v Pečicah, delegacija ZBV NOB Brežice pa pri vodnem zajetju, kjer je bila partizanska javka in pri Kerinovem hramu, kjer so padli borci. Program so popestrili mladi recitatorji Osnovne šole Artiče Alan Škofljanc, Neža Beuc in Julija Gerjevič z mentorico mag. Matejo Jankovič Čurič, recitatorka Jožica Stajić ter Nika Ogorevc, profesorica Glasbene šole Brežice, s harmoniko in petjem. Za glasbeno podlago so poskrbele članice in člani Pihalnega orkestra Kapele. Na prizorišču so bili tudi člani Radiokluba Elektron Brežice, ki so v času pohoda vzpostavljali radioamaterske zveze na kratkih in ultrakratkih valovih ter na prireditvenem prostoru poročali o napredovanju pohodniške skupine. Udeležence so po koncu programa že po tradiciji pogostili s partizanskim golažem, za sladke dobrote je poskrbel domači aktiv kmečkih žena, za urejanje prometa pa gasilci Prostovoljnega gasilskega društva Križe.

Tadej Škof, Rok Retelj

DRAGA PRI BEGUNJAH

84. obletnica ustrelitve talcev

Ob 84. obletnici ustrelitve talcev v Dragi smo se člani ZB za vrednote NOB Dovje - Mojstrana spomnili tragičnih dogodkov iz časa nacistične okupacije ter se poklonili vsem domačinom, ki so med letoma 1941 in 1945 svoje življenje darovali v boju za svobodo.

Po napadu fašističnih sil na nekdanjo Jugoslavijo so 9. aprila 1941 iz smeri Kranjske Gore v naše kraje najprej vkorakale italijanske enote, kmalu zatem pa so oblast prevzeli Nemci. Sledili so popisi prebivalstva, ponemčenje krajevnih imen, prve aretacije in izgon posameznikov. Represija je hitro razblinila začetne iluzije in okrepila odpor prebivalstva.

Že leta 1941 se je začela krepiti organizacija Osvobodilne fronte, pri čemer je imel pomembno vlogo Jakob Rabič (Mlakarjev Jaka) z Dovjega. Decembra 1941 je prišlo do prvega oboroženega upora, ko so domačini razorožili orožniško posadko na Dovjem in poskušali zavzeti graničarsko postojanko v Mojstrani. V spopadu 16. decembra 1941 je padel prvi borec v teh krajih, Alojz Rabič z Dovjega, star komaj 25 let.

Sledile so hude povračilne akcije okupatorja. Aretacije so dosegle vrhunec januarja 1942, ko je bilo pridržanih 119 ljudi in so bili odpeljani v Begunje, kjer so jih mučili in zasliševali. Najhujši udarec je sledil 12. februarja 1942, ko je bilo na strelišču v Dragi ustreljenih devet mladih talcev z Dovjega, iz Mojstrane in Belce: Jože Križnar (31 let), Janez Mrak (29), Miha Prezelj (24), vsi iz Mojstrane, Maks Rabič (29), Kristjan Ražen (30), Janez Skumavc - Šurkov (24), vsi z Dovjega, Franc Luks (27), Andrej Lindau (34) in Franc Skumavc - Jurčev (33) iz Belce. Številni drugi krajani so bili deportirani v koncentracijska taborišča, kot so Dachau, Mauthausen in Auschwitz. Le redki so se vrnili, številni pa so življenje izgubili v nečloveških razmerah.

Kljub terorju se je odpor nadaljeval. Prebivalci so pomagali partizanom, jim dajali zavetje, hrano in obveščevalne podatke. Leta 1943 in 1944 so sledile nove aretacije, izdaje in spopadi. Med padlimi so bili tudi kurirji in domačini z Dovjega, iz Mojstrane in Belce. Okupator je z naraščajočo surovostjo poskušal zlomiti odpor, a mu to ni uspelo. Pomembne izgube so utrpele tudi druge krajevne skupnosti v občini Kranjska Gora: v krajevni skupnosti Rute - Gozd Martuljek - Srednji Vrh je življenje izgubilo šest krajanov, v krajevni skupnosti Kranjska Gora devet, v krajevni skupnosti Podkoren trije, v krajevni skupnosti Rateče - Planica pa enajst.

Zadnji meseci vojne so prinesli še zadnje spopade in žrtve. Aprila 1945 je padel kurir Franc Knaflič, maja pa je Mojstrana doživela še zadnje obstreljevanje. Z osvoboditvijo 9. maja 1945 so zvonovi oznanili konec vojne in prihod težko priborjene svobode. Letos zaznamujemo 81. obletnico tega zgodovinskega dne.

Sonja Mirtič

SVETA ANA NAD LOŽEM

Vzeto jim je bilo življenje, a ne dostojanstvo

Sv. Ana nad Ložem v Loški dolini je vsako leto 13. januarja kraj spominske slovesnosti za padle partizane Notranjskega odreda, ki so jih na pragu svobode pobili domobranci 47. čete Rupnikovega bataljona. Mlada moderatorka letošnje slovesnosti Manja Starc je udeležence nagovorila z besedami: »Zbrani smo, da se poklonimo tistim, ki jim je bilo vzeto življenje, a ne dostojanstvo; tistim, ki so v najtemnejšem času izbrali pot poguma, solidarnosti in upanja v svobodo. Danes nismo tukaj le zato, da se spominjamo zgodovine. Tukaj smo zato, da jo ohranjamo živo v zavesti, da iz nje črpamo vrednote miru, svobode in človečnosti ter jih prenašamo naprej – prihodnjim rodovom.«

Slavnostni govornik je bil **dr. Damijan Guštin**, zgodovinar, soavtor knjige Notranjski odredi 1942–1945. V svojem pronicljivem govoru je orisal ne samo takratni tragični dogodek na Sv. Ani, ampak tudi širše vojno obdobje. Vprašal se je, kje smo danes, v kakšnem svetu živimo.

»Spominjamo se borcev, ki so se v surovih časih pridružili narodnoosvobodilnem gibanju, zato da bi živeli v svobodi, toda za to so mnogi morali dati največ, svoje življenje. Spominjamo se njihovih družin, ki so jih podpirale in marsikdaj tudi oskrbele, ki so zanje trepetale in se jih padlih spominjale, tudi še danes. Spominjamo se njihovih odločitev, podpore boju za nacionalno osvoboditev in proti fašizma. Vsaka vojna prinese krutosti, uničenja, vse najslabše v marsikaterem človeku. Taka je bila tudi vojna, ki jo je s svojimi nasprotniki bojevala partizanska vojska. Toda pravična vojna, vojna za osvoboditev sebe in svojega naroda, države proti okupatorjem, ki si lastijo tuje prebivalce, ozemlje in dobrine, je dovoljena in upravičena, tedaj in danes. Po svoje so jo čutili slovenski vojaki na soški fronti v prvi svetovni vojni, nedvomno so jo čutili partizani

Spominska slovesnost na Sv. Ani

v drugi svetovni vojni, čutili so jo pripadniki obrambnih sil Slovenije leta 1991,« je med drugim povedal slavnostni govornik.

Na slovesnosti so se zbrali svojci padlih in ujetih partizanov, predstavniki borčevskih organizacij iz Slovenije in tudi zamejstva, praporščaki borčevskih organizacij in partizanskih enot, občani Loške doline, župan občine Loška dolina in ravnateljica osnovne šole iz Starega trga. V kratkem, a prisrčnem kulturnem programu, ki ga je povezovala mlada amaterska kulturnica, so sodelovali učenci Osnovne šole heroja Janeza Hribarja Stari trg, pevke iz Loške doline pri Društvu upokojencev Loška dolina, domači pesnik in mladi harmonikar, ki je s pesmijo pospremil praporščake. Z minuto molka smo se poklonili padlim, delegacija pa je položila cvetje k spomeniku. Spominsko slovesnost je pripravila Krajevna organizacija zveze borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja Loška dolina.

Ida Turk, foto: Mario Žnidaršič

PARTIZANSKI SPOMENIKI NA ZEMLJEVIDU (49)

Iz februarske spomeniške okrožnice

Za spremembo v rubriki Partizanski spomeniki na zemljevidu objavljamo februarsko spomeniško okrožnico, ki jo je na svoj elektronski naslov prejelo dobrih dvesto naročnikov. Sporočite, če bi jih želeli prejemati tudi vi.

Nadaljujem s statistiko žrtev druge svetovne vojne, ki jo ponuja portal **Sistory**. Od 25.435 civilnih žrtev na Slovenskem jih gre 10.595 na račun Nemcev, 2218 na račun Italijanov, partizani naj bi bili skupaj s povojno Jugoslovansko armado, VOS in OZNO odgovorni za 4543 civilnih žrtev, večinoma obtoženih izdaje oz. sovražnega delovanja, 648 jih je umrlo po nesreči ali so storili samomor, zavezniki so krivi za 1165 mrtvih (»kolateralna škoda«, npr. pri bombardiranju), ustaši za 343, domobranci za 246 mrtvih. Vsemu temu je treba dodati še nekaj sto žrtev, ki so vpisane pod druge povzročitelje smrti: kozake, Legijo smrti, gestapo, raztrgance, vaške straže, RA in kombinirane povzročitelje (npr. domobranci + Nemci). Številke so zaradi množice oznak pripadnosti seveda le okvirne.

Ivo Žajdela je v Družini grdo udrihal po Kajuhu, no, po partizanih nasploh. Koliko je njegovo pisanje vredno, je mogoče sklepati iz trditve, da je VOS v Ljubljani samo do maja 1942 likvidirala več kot 250 Slovencev. Sistory pod povzročiteljem smrti VOS in krajem smrti Ljubljana in civilistom kot statusom žrtve najde za celo vojno vsega 37 žrtev. **Lažnivi kljukec Žajdela.**

Wikimedijina zbirka fotografij že nekaj časa pozna kategorijo slovenskih partizanskih spomenikov. Sveža pa je njihova organizacija po občinah. Za zdaj je zastopanih nekaj več kot 60 občin. V to zbirko nameravamo počasi postaviti fotografije večine partizanskih spomenikov, spominskih plošč, nagrobnikov, spominskih kamnov, spotikavcev itd. Zakaj je to potrebno, ko jih imamo pa že na portalu **Partizanstvo.si?** Zato, ker so tam najbolj vidne in na voljo za gesla o slovenskih krajih na Wikipediji, ki naj ozaveščajo o dogajanju v krajih med drugo svetovno vojno.

Po zaslugi Sistoryja in Mojce Luštrek so se pojasnile podrobnosti v zvezi z družino **Franca Šturma**, enega od ustanoviteljev Osvobodilne fronte. Dekana Filozofske fakultete dr. Franca Šturma, čigar smrt je bila doslej neznanka (spominsko ploščo ima na FF v Ljubljani), so ubili domobranci na Urhu pod Ljubljano. Njegov sin, skladatelj Franc Šturm, je padel v Iškem Vintgarju (tam ima spomenik), leta 1960 pa so ga prekopali na Žale. Aktivistka Osvobodilne fronte je bila tudi hči, romanistka in prevajalka Vida Šturm.

Iz ZVKD Nova Gorica so poslali seznam 2322 padlih na ploščah spominskega parka na Trnovem in imena 22 Azerbajdžancev na ločeni plošči; seznama sta na klik dosegljiva z opisa spomenika na Partizanstvo.si.

O delu za informacijsko tablo na grobišču borcev NOB v **Grajskem parku v Radovljici** sem poročal že večkrat. Table, za katero je besedilo pred leti zasnovala Vlasta Felc, še vedno ni, ker je kranjski ZVKD vztrajal pri svoji razvodeneli redakciji besedila. Na sestanku na občini je vozel presekalo Ministrstvo za obrambo: besedilo na tabli bo tako, kot smo ga oblikovali pobudniki, člani radovljiške ZB, tabla bo postavljena tik ob grobišče, obetajo se tudi napisi pokopanih na nagrobnih kamnih, kakor so bili predvideni v načrtu leta 1957. Besedilo si je že mogoče ogledati s klikom na ikono na zemljevidu **OpenStreetMap.**

Spomenik v Ribčevem Lazu prej

Bojan Balkovec je poslal povezavo na dva nova spomeniška videa na Youtubu: o spomeniku Francu Rozmanu - Stanetu v Ljubljani in o »Kojaku« v Mariboru. Božo Flajšman pa je opozoril na svoj novi videoprispevek o italijanskem poboju štirih partizank v Blatniku pri Črnomlju leta 1942. Zgodbo mu je v kamero pripovedoval Marjan Kastelic. Film smo vključili v opis spomenika na zemljevidu. S povezavami na filme plodovitih kolegov Flajšmana, Balkovca in drugih v Središču javne zgodovine bo treba opremiti še mnoge druge spomenike v naši zbirki.

Opozorilo vsem, ki želite uvrstiti kakšen spomenik v **Register kulturne dediščine** (RKD): pobudo res lahko da vsakdo, predlog pa oblikuje območni ZVKD. Šele po vpisu v RKD se lahko začne postopek za določitev varstvenega režima, sam vpis za varstvo spomenika ne pomeni nič. Verjetnost, da bodo v RKD na novo vpisali kak partizanski spomenik, je majhna – že dolgo dolgo niso vpisali nobenega. Med vsega 31.174 enotami nepremične dediščine je partizanskih spomenikov okrog 2700 (8,7 odstotka), kar je po mnenju tistega dela Slovencev, ki gojijo samopodobo pohlevnega in pobožnega ljudstva, itak preveč.

Bohinjci so partizansko digitalno knjižnico obogatili z zbornikom *Spominska obeležja NOB v Bohinju* (ur. Boris Malej) in ga 5. februarja predstavili v Bohinjski Bistrici. V njem je tudi spomenik v Ribčevem Lazu, ki ga je na božič uničil odmrznjeni okupatorjev sodelavec. Pod Bohinj spada precejšen del partizanskih spomenikov na Jelovici. Te dni so bili vključeni v sveže poglavje o drugi svetovni vojni na Jelovici na Wikipediji. Poglavje temelji tudi na seznamu padlih na Jelovici, ki črpa iz registra žrtev Sistory.

Miran Hladnik

Spomenik v Ribčevem Lazu sedaj

KOLUMNA

Jože Poglajen

Mahničev predvolilni manifest

Na zadnjem rednem zasedanju državnega zbora pred marčnimi volitvami je poslanec SDS Mahnič napovedal, da bo po volitvah ustanovil urad za iskanje in deportacijo ilegalnih beguncev tja, od koder so prišli. Urad naj bi sestavljali šef, dva pomočnika, dva avtobusa ter 20 policijskih specialcev. Mahničeva napoved je pri drugih parlamentarnih strankah naletela na zavračanje, le Janševe zaveznike v NSi je spravila v zadrego in od njih nismo – tako kot od drugih – slišali jasnega odgovora, ali pobudo, ki spominja na zloglasno ameriško protimigrantsko policijo ICE, podpirajo ali ne.

Med našimi strokovnjaki za državno varnost prevladuje ocena, da so migranti ne samo pri nas, ampak v vsej Evropi resna težava. Med vrsticami je bilo slišati tudi njihovo priznanje, da ne vemo, koliko ilegalnih migrantov je pri nas, kaj počnejo, še manj pa, kdo jih je pretihotapil v državo. Tudi v medijih so pohiteli z navajanjem rezultatov ankete, po katerih več kot polovica vprašanih meni, da jih je bolj strah migrantov kot pa morebitne vojne ali kakšnih drugih nevarnosti modernega sveta. Med drugimi so za mnenje o tem uradu povprašali tudi novo varuhinjo človekovih pravic Drenik Bavdkovo. Prepričana je, da je bil ta nastop poslanca Mahniča predvsem del predvolilne propagande stranke SDS. Pri nas, je dodala varuhinja, mora biti ravnanje z migranti v skladu z uveljavljenim pravnim redom in zaščito človekovih pravic.

Pri vlečenju zgodovinskih vzporednic z današnjimi razmerami je sicer potrebna previdnost. Toda položaj in nekateri načini delovanja stranke, ki ji pripada Mahnič, srhljivo spominjajo na opisani pohod Hitlerjevega NSDAP na oblast.

Tega, da to ne bilo prvič, da se ljudje z bolj skrajnimi stališči tudi v demokracijah, kakršna je naša, požvižgajo na pravni red in na njem sloneče predpise o človekovih pravicah, varuhinja ni omenjala. V novejši zgodovini je kar nekaj takšnih primerov. Najnovejši je omenjeni Trumpov ICE. Med najbolj drastična tovrstna ravnanja pa gre šteti delovanje nemške nacistične stranke. Spomnimo, v začetku tridesetih let je bila najmočnejša stranka v Nemčiji NSDAP. Preden se je Hitler povzpel na oblast, je na volitvah dobivala dobro tretjino glasov. Nacisti so Nemcem obljubljali, da njihova vlada ne bo lagala ljudem, kot so to počele dotedanje vlade, obljubljali so nova delovna mesta in sploh boljše življenje, velika vlaganja v vojsko, pa tudi da bo marksizem izbrisan in Judje odstranjeni.

Že pred ključnimi volitvami marca 1933 jim je uspelo na vodilne položaje v deželnih policijah namestiti svoje ljudi. Denimo, v Prusiji je šef policije postal Göring. Pod vpliv nacistov je prišla tudi ugledna Kruppova zveza nemške industrije, pa agrarna zveza in tako dalje. Pomembno vlogo so odigrali jurišni oddelki te stranke, SA in SS. Ob pogromih nad Judi, komunisti in socialdemokrati je z nacisti prestreljena policija mižala ali z rjavosrajčniki celo sodelovala. Ni ostalo zgolj pri zastraševalnem korakanju, zborovanjih in uličnem pretepanju, predvsem komuniste, socialdemokrate in Jude so zapirali, mučili in jih tudi morili. Da so pri tem na debelo kršili nemško ustavo in zakone, ni bilo nobenega dvoma, vendar za to niso bili kaznovani, če pa že, so bile kazni za umore mile in so storilci kmalu kot junaki, ki se žrtvujejo za domovino, odkorakali iz zapora. Hitler se je pri tem sicer držal ob strani in za javnost igral vlogo zmernega politika. Na volitvah v začetku marca 1933 jim je to prineslo 44 odstotkov glasov in 288 sedežev v 647-članskem parlamentu, vendar to še vedno ni bila večina, ki bi Hitlerju omogočila želeno neomejeno oblast. Za to, da bi mu parlament izglasoval zakon o posebnih pooblastilih za »zaščito ljudstva in države bi potreboval dvetretjinsko večino. Z lažnivimi obljubami, da bo zaščitil položaj Katoliške cerkve, je takoj po volitvah na svojo stran dobil glasove katoliške stranke Zentrum, 81 poslancev komunistične stranke pa zaprl v zloglasno taborišče Dachau – in pot do neomejene oblasti z vsemi krvavimi posledicami je bila odprta.

Pri vlečenju zgodovinskih vzporednic z današnjimi razmerami je sicer potrebna previdnost. Toda položaj in nekateri načini delovanja stranke, ki ji pripada Mahnič, srhljivo spominjajo na opisani pohod Hitlerjevega NSDAP na oblast.. Za obe so značilni firerski kult osebnosti, železna strankarska notranja disciplina, primitiven in sovražni govor, propagandno enoumje v iskanju sovražnikov ljudstva – pri SDS so to poleg sedanje vlade komunisti in Levica ter begunci – organiziranje mrež v državnih (policija) in paradržavnih institucijah, kot sta na primer kmetijska in zdravniška zbornica, z vrha stranke dirigiran medijski imperij za lansiranje laži in prirejenih resnic, mitingi in še kaj bi se našlo. Organiziranih uniformiranih jurišnikov stranka (še) nima, toda misli o nekakšnih vaških stražah v SDS niti ne skrivajo. Zato se je težko otresti vtisa, da je Mahničeva napoved ustanovitve protiimigratske policije nekaj že videnega. In če smo se iz zgodovine kaj naučili, jo je zato treba vzeti resno. Zlasti pri glasovanju na marčnih volitvah.

SPOMINI VINKA OGRINA

Ko izbire ni bilo

V začetku leta 1943 smo fantje v slovenskem Primorju, rojeni leta 1924 in 1925, vsako soboto popoldne imeli obvezno predvojaško vzgojo. Bilo je pred pustno nedeljo, 6. marca 1943, ko smo kot po navadi vadili na makadamski cesti pod vasjo. Ko smo že stali postrojeni in čakali povelje za razhod, nam je takratni capo squadra (vodja vaje), seveda zagrizen fašist, sporočil: »Dne 7. marca, v nedeljo, ob 9. uri je zbor vseh udeležencev predvojaške vzgoje na občini v Dekanih. Zbor bo v 'Dopolavoru', to je v fašističnem lokalu. Udeležba je obvezna.«

Pričevanje pokojnega avtorja, rojenega 27. oktobra 1924 v Loki pri Sežani, ki je bil leta 1943 skupaj z vrstniki prisilno mobiliziran v italijansko vojsko, je bilo zapisano leta 1950 in vse do danes je ostalo shranjeno v domačem arhivu. Za objavo ga je po dogovoru z avtorjevim sinom pripravil Lojze Podobnik.

Začudili smo se, zakaj je zbor v nedeljo, saj so bili taki zbori večinoma ob sobotah popoldne, imenovali smo jih sabato fascista (fašistična sobota). Motilo nas je tudi, ker je bil to prav čas pred pustom. Doma nas je čakalo veliko dela: priprava dvorane za ples in sestavljanje programa za čas maškar. Pri nas je bil običaj, da smo se našemljeni z glasbeniki odpravili od hiše do hiše, ljudje pa so nam dajali jajca, vino, slanino in podobno.

Med potjo domov smo ugibali, kaj pravzaprav hočejo od nas. Naslednji dan smo se s kolesi odpeljali v Dekane. V '*Dopolavoru*' je bilo že precej fantov iz drugih vasi. Fašistični sekretar, po imenu Sforza, je govoril o uspehih na frontah, nato pa omenil, da na frontah primanjkuje vojakov in da Mussolini močno računa na nas, mlade »fašiste«. Dodal je, da ima za vsakega izmed nas pripravljeno izjavo za vstop v fašistično organizacijo in da je prepričan, da jo bomo vsi rade volje podpisali. Pripomnil je še, da bo vsak, kdor ne bo podpisal, takoj poklican na fronto. Končal je s pozdravom *Viva il Duce*.

V dvorani se je zaslišalo le nerazumljivo mrmranje, ki mu je sledila tišina. To mučno tišino je pretrgal sekretarjev rezki ukaz: *»Con la disciplina avanti per uno«* – disciplinirano po eden naprej. Čeprav nam izjav ni prebral, smo njihovo vsebino dobro poznali. Od daleč sem prebral naslov *Giovane fascista* in to je bilo dovolj, da se je vsak odločil, da ne bo podpisal. Nenadoma je v dvorani završalo. Vsi smo se pognali proti vratom. Zunaj smo hitro posedli na kolesa in se odpeljali vsak proti svoji vasi. Na poti domov smo sklenili, da bomo pust še praznovali, kaj bo potem, pa je bilo veliko vprašanje. K fašistom ni hotel nihče. O partizanih smo zelo malo slišali, a kljub temu so pomenili edino upanje.

Razšli smo se šele okoli polnoči in odšli vsak na svoj dom spat v upanju, da bo ponedeljek pred pustom bolj vesel. Toda zmotili smo se. Naslednje jutro okoli pol petih so po vsakogar izmed nas na dom prišli karabinjerji. Dva sta stopila k moji postelji z uperjenima karabinkama, mi ukazala vstati in oditi z njima. Mati me je začela kregati, zakaj sem sinoči prišel tako pozno domov in kaj sem zagrešil. V mislih sem skušal preleteti pretekli dan in najti, ali sem storil kaj slabega – razen tega, da nisem hotel podpisati fašistične izjave. Karabinjerja sta postajala nestrpna, zato sem se moral hitro posloviti od staršev in oditi z njima v gostilno, kjer je bilo že veliko mojih vrstnikov. Med čakanjem so pripeljali tudi mojega brata, ki je bil dve leti mlajši od mene.

Vinko Ogrin

Ko so nas zbrali, so nas v dveh skupinah odgnali v sosednjo vas Črni Kal, kjer je bila takrat najbližja postaja karabinjerjev. Tja so prignali tudi fante iz drugih vasi. Čakanje na zastraženem dvorišču vojašnice je bilo mučno. Prihajali so očetje, matere in sestre, da bi nas še zadnjič pozdravili. Prinašali so hrano, obleko in obutev, saj ob aretaciji ni bilo časa, da bi kaj vzeli s seboj. Matere so objokane objemale sinove, očetje so nam vlivali pogum. Marsikatera mati je takrat svoje sinove videla zadnjič.

S tovornjaki so nas odpeljali v Trst, v zloglasni Coroneo. Tam je vsak dobil odejo, konzervo in hlebček vojaškega kruha za na dolgo pot. Kam nas bodo odpeljali, nam niso povedali. V zaporu smo bili do naslednjega popoldneva. Nato so nas 8. marca odpeljali na železniško postajo in nagnali v zaklenjene živinske vagone. Po dveh nočeh in dveh dneh vožnje so 10. marca odprli vagone. Na postaji sem prebral ime: L'Aquila. Razporedili so nas po dva in gnali skozi mesto proti gradu. Med potjo so mimoidočim govorili, da smo *ribelli* in *schiavi*. Nekateri so pljuvali za nami, drugi so le zmajevali z glavo in govorili: »Jezus, saj so še otroci!« V gradu smo dobili hrano in vodo, nato pa se je začelo naporno urjenje. Dobili smo naziv *Batalion speciale 13. reggimento*. Po mesecu dni smo dobili uniforme in opremo brez orožja. Vsako jutro smo s težkimi nahrbtniki korakali skozi mesto in se izčrpani vračali v vojašnico. Hrane je bilo malo. Reševali smo se z večernimi obiski pri starejših slovenskih vojakih, kjer so nam kuharji dali, kar jim je ostalo. Tam sem našel tudi brata.

Po več mesecih so nas razporedili po Italiji. Mojo enoto so odpeljali v Foggio. Tam smo pod nemškimi puškami delali na letališčih, nato pa odstranjevali ruševine in pobirali mrtve. Mesto je bilo do konca avgusta zravnano z zemljo. Po bombardiranju barak, pred katerim smo bili opozorjeni z letaki, se je naše bivanje v Foggi končalo. Začeli smo se umikati proti severu. Sam sem se odločil za San Severo z upanjem, da pridem domov in k partizanom. 8. septembra je radio oznanil kapitulacijo Italije. Zavriskali smo od veselja in se razkropili. Po dolgi poti z vlaki in peš sem prispel v Trst, se izognil nemški kontroli in se čez Osp odpravil domov v Loko. Med Ospom in Gabrovico sem srečal prvo partizansko patruljo. Po tem srečanju sem pozabil na utrujenost in lakoto. Srečen sem stekel domov, 19. septembra 1943 pa sem se pridružil partizanom – Istrskemu bataljonu.

MORAVICE NA HRVAŠKEM

Srečanje s prijatelji protifašisti

Že vrsto let se člani ZB za vrednote NOB Kočevje srečujemo s hrvaškimi prijatelji protifašisti v Moravicah. Tudi lani smo se 4. oktobra na dveh pokopališčih skupaj poklonili padlim borcem z obeh strani meje, položili cvetje in prižgali sveče.

Naši gostitelji, podžupan Primorsko-goranske županije Toni Štimac, podžupan mesta Vrbovsko Milan Mamula, predsednik mestnega odbora Moravic Dušan Milanović in njegov namestnik Dejan Jezdić ter predsednik protifašističnih borcev in protifašistov Primorsko-goranske županije Dinko Tamarut in njegov namestnik Vilim Malnar, so v pozdravnih nagovorih izrazili zadovoljstvo, da se vsako leto srečujemo. Prav vsi so izrazili željo, da se tudi v prihodnje družimo in udeležujemo prireditev na obeh straneh meje.

Predstavnica ZB za vrednote NOB Kočevje, sekretarka Zlatica Arko, se je zahvalila za topel sprejem in poudarila potrebo in željo po tesnem sodelovanju tudi v prihodnje. Imamo namreč isto preteklost, saj so se tako hrvaški kot slovenski borci skupaj borili proti fašizmu in narodnim izdajalcem.

Prvič so se slovenski in hrvaški partizani sestali 17. aprila 1942 v vasi Belica, v hiši, kjer se je rodil narodni heroj Kočevske Jože Ožbolt - Stanko, ki je bil takrat udeležen pri dogodku kot stražar. Slovensko sedemčlansko delegacijo je zastopal dr. Aleš Bebler, član CK KPS in namestnik komandanta glavnega poveljstva partizanskih čet, hrvaško pa poverjeniki OF za Plešce in Čabar. Izmenjali so si dotedanje izkušnje v bojih s sovražnikom in se dogovorili o skupnih operacijah, kar je dalo nov polet vstaji na obmejnem območju.

Prvi skupni boji segajo v čase izpred več kot 83 let, ko so borci Kočevskega bataljona napadli italijansko postojanko v Banji Loki in jim je 22. junija 1942 prišla na pomoč hrvaška mladinska četa pod vodstvom Zdenka Petranovića - Jastreba, ki je tam padel pod streli sovražnika. V spomin mu je v Banji Loki postavljena spominska plošča.

Glavni štab Slovenije in glavni štab Hrvaške sta se pozneje dogovorila, da se v Gorski Kotar na pomoč 13. Primorsko-goranski diviziji pošlje 18. slovensko divizijo, ki je delovala v okviru Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije. Dve brigadi 13. divizije sta bili namreč poslani v Liko in hrvaško Primorje, zato so bile partizanske sile na tem območju zelo oslabljene, kar pa je močno poslabšalo varnostni položaj Gorskega kotarja in zato osvobojenega ozemlja na jugu Slovenije.

Najprej je 20. novembra 1943 iz Poloma pri Kočevju na pot odšla 9. slovenska narodnoosvobodilna oz. Kočevska brigada, zatem pa še 10. udarna Ljubljanska, ki sta poleg Levstikove sestavljali 18. divizijo. Borci so po dveh dneh pešačenja v dežju in snegu 22. novembra navezali stike s hrvaškimi partizani in takoj so se začele nenehne bitke. Na območju Gorskega kotarja so se zadrževale močne nemške enote, v veliko pomoč pa so jim bili tudi ustaši, domobranci in četniki.

Skoraj tri mesece trajajoče bitke so žal zahtevale tudi žrtve. Natančno število padlih ni znano. 21. decembra 1943 so domačini Moravic in okoliških naselij na pokopališču pokopali 22 borcev, ki so padli pri Vrbovskem. Vseh skupaj pa je bilo v tem kraju pokopanih 26 borcev 18. divizije, med njimi 13 iz 9. slovenske narodnoosvobodilne – Kočevske brigade. Brigadi sta se v Slovenijo vrnili 16. februarja 1944.

Dolžni smo ohranjati spomin tudi na borce, padle na hrvaških tleh, saj je to dokaz spoštovanja in poklon padlim. In kar je najpomembnejše, resnico o grozotah vojne moramo vedno znova pripovedovati svojim otrokom in vsem, ki želijo danes opravičevati kolaboracijo s sovražnikom. Kajti le če bodo poznali pravo preteklost, bodo lahko gradili drugačno prihodnost.

Zlata Arko

IZ AMBULANTE NA TRIGLAV

Na vrhu so bile štiri in ne tri partizanske skupine

Pred kratkim je umrla Angelca Vidic - Vlasta, še zadnja iz sedemčlanske skupine borcev in skojevcev jeseniško-bohinjskega okraja, ki se je 20. oktobra 1944 povzpela na Triglav. Glede partizanskih vzponov na Triglav so navadno omenjene tri skupine, ki so maja, avgusta in oktobra 1944 na Aljaževem stolpu izobesile slovensko zastavo. Pozabljeno pa ostaja, da je bila 10. avgusta 1944 na vrhu tudi trojka iz ambulante E preko 4G na Pokljuki, v kateri se je zdravilo več kot 120 ranjencev in bolnikov.

Na vrhu Triglava so bili zdravnika Ivan Hribernik - Matjaž in Edmund Kadlik ter bolničarka Marica Ravnik - Rosvita, rojena Rozman. Zdravnik Hribernik, ki je pobegnil iz zapora Fürstenfeld na avstrijskem Gradiščanskem (pred tem je bil zaposlen v tamkajšnji bolnišnici), je bil v ambulanti od konca aprila do sredine novembra 1944. Češki zdravnik Kadlik je pred gestapom pobegnil iz Prage. V ambulanto je prišel konec julija 1944 in ostal približno 14 dni. Marica Ravnik, doma iz Polj v Bohinju, je v ambulanti od začetka pomagala tudi najhujšim ranjencem iz boja 3. bataljona Prešernove brigade decembra 1943 na Goreljku. To so bili Branko Brelih, Alojz Kermavnar in Jože Kovšca.

Zdravnika Kadlik in Hribernik na Velem polju

Vpisna knjiga

Dr. Hribernik je ohranil v spominu tudi: »Vpisna knjiga v stolpu je bila v pločevinasti škatli brez platnic – zvezanih je bilo kakih 30–50 belih listov. Prvi vpisi so bili iz leta 1941, ko so se vrstili nemški in slovenski podpisi. V letih 1942 in 1943 so bili sami nemški podpisi. Seveda smo se vpisali pod datum 10. 8. 1944 tudi mi trije kot 10.–12. vpisniki v tem letu.«

Po spominu Marice Ravnik je Triglav zamikal zdravnika Hribernika, ona pa je že kot otrok rada hodila v planine. Poleti so namreč svojo živino imeli na paši na planinah Poljana in Govnjač, ki sta nasproti Triglava. Na pot so se odpravili v jutranjem mraku, med tretjo in četrto uro. Kot je opisal dr. Hribernik, so šli preko Konjske doline mimo zaklenjene Vodnikove koče nad Velim poljem in koče Planika. Z daljnogledom so večkrat preiskovali pot navzgor, da jih ne bi presenetila kakšna nemška patrulja. Zapisal je tudi: »Na Aljaževem stolpu ni bilo nobene zastave. Na naše veselje je bil prevrnjen

Dr. Edmund Kadlik ob Aljaževem stolpu (Fotografija je last je Miloša Kermavnarja, sina Alojza Kermavnarja, ki se je zdravil v ambulanti E preko 4G.)

zahodno od njega stoječi mejnik med Italijo in Jugoslavijo.« Po podatku Vinka Hafnerja je nemško-italijanski mejni kamen 2. avgusta 1944 izruvala in treščila čez Severno steno skupina članov igralske skupine 9. korpusa: Lev Svetek - Zorin, Danilo Turk - Joco, Jože Šebenik in Jožko Erjavec ter aktivistka iz vasi Soča Tilka Domevšek in župnik iz Soče Herman Srebrenič.

Vračali so se preko Kredarice, dr. Kadlik pa se je vrnil obvezan. Dr. Hribernik je opisal: »Na enem od snežišč na levo pod nami na poti h koči Planika je dr. Kadliku spodrsnilo in z nahrbtnikom vred je vedno hitreje drsel proti prodišču. Tam se je ujel z nogami v kamenje, se enkrat ali dvakrat prekopicnil, glavo si je zaščitil z upognjeno podlahtjo in – obležal. Z Rosvito sva se splazila do njega. Dala sva mu prvi povoj na malo večjo raztrganino na desni podlahti in lasišču.« Dr. Hribernik mu je pozneje rano še zašil. Ob njihovi vrnitvi so bili v ambulanti navdušeni, Rosviti pa je bilo žal, da so izgubili njen daljnogled.

Vlasta Felc

HOLOKAVST

Celo hladnokrvni Patton je bruhal

Živih prič holokavsta je vse manj, za njimi ostajajo spomini in njihovi potomci, ki bodo nadaljevali ohranjanje spomina na največje zlo 20. stoletja, ki se kar naprej ponavlja.

Do konca oktobra 1944 je bil holokavst v Sloveniji izpeljan tako, da je bilo uničenih skupno 86,6 odstotka slovenskih Judov. V kulturnem in zgodovinskem smislu so bile trajno uničene obe prekmurski in goriška skupnost. Po tej tragediji si judovska skupnost pri nas vse do danes ni opomogla in Judovska skupnost Slovenije je najmanjša tovrstna skupnost v Evropi. Ko govorimo o usodah Judov in Slovencev med drugo svetovno vojno, moramo paziti, da jih ne postavljamo na isti imenovalec. Če je bila usoda Slovencev predvsem odvisna od njihovega odnosa do okupatorja ali partizanskega gibanja (ali celo njegovih nasprotnikov iz tako imenovanega protikomunističnega tabora), je bilo judovsko prebivalstvo po vsej nemški Evropi slej ko prej brezpogojno obsojeno na smrt. Pri tem je čisto vseeno, ali so bili preganjani Judi stari ali mladi, moški ali ženske, vojaki ali civilisti, bogati ali revni. Na te vidike se pri nas običajno pozablja, hkrati pa se preveč lahkotno spregledajo poskusi zanikanja holokavsta.

Zanikanje holokavsta je diskurz in propaganda, ki zanika zgodovinska dejstva in razsežnost iztrebljanja Judov, to je šoe oziroma holokavsta, ki so ga nacisti in njihovi pomagači izvedli med drugo svetovno vojno. Zanikati holokavst konkretno pomeni trditi, da se ta ni zgodil, pa tudi javno zanikati ali dvomiti, da so se ključne oblike iztrebljanja (npr. plinske celice, množični poboji, stradanje, mučenje) resnično uporabljale ali da je bil genocid nad Judi nameren. Različne oblike zanikanja holokavsta so izraz protisemitizma, ki v Evropi dobiva vedno nove razsežnosti in nevarne oblike. Zanikanje genocida nad Judi je hkrati odkrit poskus nacionalni socializem in protisemitizem oprati krivde ali razbremeniti nacifašizem z vsemi najvidnejšimi nosilci tega totalitarizma odgovornosti za genocid nad judovskim ljudstvom. Relativiziranje krivde med drugo svetovno vojno je vse pogostejše in je tudi v slovenskih razmerah še kako sporno, saj vodi v relativiziranje fašizma in nacizma, s tem pa tudi holokavsta. In to je v zdajšnjih političnih in družbenih razmerah in napetostih zelo nevarno.

NADALJEVANJE NA STRANI 16

KOMENTAR

Dr. France Križanič

Slovensko gospodarstvo med letoma 2022 in 2025

Kazalnik delovanja narodnega gospodarstva je povečevanje njegovega bruto domačega produkta (BDP – vrednost novoustvarjenih dobrin) ob rasti zaposlenosti in nizki stopnji brezposelnosti, ob notranjem (nizka inflacija) in zunanjem (pokritost izdatkov v menjavi s tujino s prejemki) ravnotežju. Naša gospodarska politika je bila v obdobju od leta 2022 do 2025 po vseh naštetih merilih uspešna.

Slovenski BDP se je v letih od 2022 do 2025 (merjeno v prvih devetih mesecih) realno povečal za 4,7 odstotka. Naraščal je povprečno po 1,5 odstotka letno. Pri tem se je državna poraba realno povečala za 11 odstotkov (rast po 3,4 odstotka letno), investicije za 7 odstotkov (rast po 2,3 odstotka letno), osebna poraba pa za 4 odstotke (rast po 1,3 odstotka letno). Izvoz je realno ostal na enaki ravni. Merjeno po tekočih cenah se je povečal za 3,5 odstotka (rast po 1,2 odstotka letno).

Med sektorji se je realno najbolj povečala dodana vrednost v informacijskih in komunikacijskih dejavnostih (18 odstotkov, rast po 5,7 odstotka letno), v gradbeništvu (12 odstotkov, rast po 3,9 odstotka letno), v kmetijstvu (8 odstotkov, rast po 2,5 odstotka letno) ter v strokovnih, znanstvenih, tehničnih in poslovnih dejavnostih (6 odstotkov, rast po 1,8 odstotka letno). Še najslabše je bilo pri trgovini, prometu in turizmu, kjer je dodana vrednost leta 2025 ostala realno na približno enaki ravni kot leta 2022.

Od oktobra 2022 do enakega meseca 2025 se je v Sloveniji registrirano število delovno aktivnih povečalo za 13.910 ali za 1,5 odstotka (rast po 0,5 odstotka letno). Obenem se je registrirano število brezposelnih zmanjšalo za 7381 ali za 14 odstotkov (upadanje po 4,9 odstotka letno). Stopnja registrirane brezposelnosti se je znižala s 5,4 odstotka na 4,6 odstotka.

V letu 2022 so se cene življenjskih potrebščin (inflacija) glede na leto 2021 povečale za 8,4 odstotka, leta 2025 pa glede na leto 2024 za 2,4 odstotka. Inflacija se je torej med letoma 2022 in 2025 občutno znižala.

V prvih desetih mesecih leta 2022 je imela Slovenija v plačilni bilanci 281 milijonov evrov primanjkljaja, v enakem obdobju 2025 pa 2,4 milijarde evrov presežka. Plačilna bilanca vključuje pokritost uvoza blaga in storitev z izvozom pa tudi bilanco različnih dohodkov (plače, obresti, licenčnine, ipd.). Med letoma 2022 in 2025 se je krepko izboljšala.

Kot posledica uspešnega gospodarjenja so se od prvih desetih mesecev leta 2022 do enakega obdobja leta 2025 neto plače na zaposlenega pri slovenskih pravnih osebah realno povečale za 8 odstotkov.

Javnofinančni primanjkljaj se je od prvih treh četrtletij leta 2022 do enakega obdobja leta 2025 realno znižal za 12 odstotkov, s 2,7 odstotka BDP na 2,2 odstotka BDP. Slovenski javni dolg je konec tretjega četrtletja 2022 znašal 41,9 milijarde evrov, konec tretjega četrtletja 2025 pa 46,9 milijarde evrov. Zaradi gospodarske rasti se je njegov delež v BDP znižal s 75 odstotkov na 68 odstotkov.

Slovenija je leta 2024 v raziskave in razvoj vložila blizu 1,5 milijarde evrov. Od leta 2022 do 2024 so se te investicije realno povečale za 11 odstotkov (rast po 5,5 odstotka letno), število raziskovalcev za 5 odstotkov (rast po 2,4 odstotka letno), število delovno aktivnih z višješolsko in visokošolsko izobrazbo pa za 3 odstotke (rast po 1,7 odstotka letno). Med letoma 2022 in 2024 smo torej intenzivno spodbujali gospodarski razvoj.

Med letoma 2022 in 2025 sta na slovensko gospodarstvo negativno vplivali stagnacija ponudbe bančnih posojil ter izjemno visoka raven cen zemeljskega plina in električne energije.

V prvih desetih mesecih leta 2022 je imela Slovenija v plačilni bilanci 281 milijonov evrov primanjkljaja, v enakem obdobju 2025 pa 2,4 milijarde evrov presežka.

Bančna obrestna mera na posojila (nad milijon evrov in nad pet let) gospodarstvu se je dvignila z 2,85 odstotka maja 2022 na 3,97 odstotka maja 2025. Do lanskega novembra se je nato spustila na 3,19 odstotka. Obseg bančnih posojil gospodarstvu je bil maja 2025 realno za 12 odstotkov nižji kot v enakem mesecu 2022. Do lanskega novembra se je nekoliko povečal.

Med letoma 2022 in 2025 je bilo slovensko gospodarstvo pod udarom evropske energetske krize. Povzročila jo je rast cen emisijskih kuponov. Zaostrila se je v letu 2021, ko so se ob medsebojnem vplivu začele v valovih hitro povečevati cene električne energije in zemeljskega plina. Od prvega četrtletja 2017 do prvega četrtletja 2023 so se za slovensko gospodarstvo cene zemeljskega plina realno (dvig nad inflacijo) povečale za 141 odstotkov, cene električne energije pa za 147 odstotkov. Ob poznejšem znižanju cen emisijskih kuponov so tudi te cene nekoliko upadle, a še vedno ostale na veliko višji ravni kot pred začetkom krize.

Evropska energetska kriza je vplivala na poslabšanje konkurenčnosti slovenskega in evropskega gospodarstva s stagnacijo izvoza in recesijo v posameznih pomembnih trgovinskih partnerjih Slovenije (Nemčija, Avstrija). Kriza je sprožila proces pospešene deindustrializacije. Slovenska država ga je v letih 2023 in 2024 zadrževala s subvencijami podjetjem v predelovalnih dejavnostih.

DOLNJI SUHOR

Obletnica odhoda XIV. divizije na Štajersko

Celo vreme se je zjasnilo in pozdravilo obilico obiskovalcev spominske slovesnosti ob 82. obletnici odhoda XIV. divizije, ko je ta slavna enota v snegu in mrazu odšla na Štajersko budit narodno zavest in odpor proti okupatorju. Pri šoli na Dolnjem Suhorju sta metliška občina in Združenje borcev za vrednote NOB občine Metlika 10. januarja pripravila slovesnost s kulturnim programom, v katerem so sodelovali Metliška godba na pihala, upokojenski pevski zbor iz Metlike in kot vsako leto otroci Podružnične osnovne šole Suhor. Pred začetkom prireditve je obrambni minister **Borut Sajovic** v spremstvu metliške županje **Martine Legan Janžekovič** in predsednika Združenja borcev za vrednote NOB Metlike **Antona Žuniča** pri spomeniku XIV. diviziji položil spominski venec.

Slavnostni govornik, minister Borut Sajovic, je svoj nagovor začel in končal s Prešernovimi domoljubnimi verzi. Kljub poskusom revizije zgodovine in dejstev, kar izvajajo potomci premaganih sil, spominjanje na tiste čase odpora in enotnosti izpričuje udeležba na spominskih slovesnostih, kot je današnja, z 18 prapori enot in združenj, ki spoštujejo in negujejo vrednote narodnoosvobodilnega boja. Še posebej je povedal, da je zadovoljen v okolju, kjer jih ni sram nositi rdeče zvezde. Pot divizije na Štajersko je potekala v težkih zimskih razmerah tudi preko Hrvaške, kjer je prebivalstvo v veliki meri pomagalo slovenski vojski. Ob teh besedah je govornik pozdravil tudi prisotno članico *Hrvatske udruge antifašista* **Biserko Vranić**. Slovenska vojska spoštuje in nadaljuje tradicije narodnoosvobodilnega boja, se organizacijsko, materialno in kadrovsko krepi, ves čas pa zlasti na področju zaščite sodeluje s prebivalstvom, je poudaril govornik.

Županja Metlike je v nagovoru večkrat poudarila, da se je v preteklosti in tudi danes izkazalo, da le enotni in s skupnimi prizadevanji premagamo težave. Občina podpira in nadaljuje tradicije in vrednote protifašizma, tako kot so to storili borci legendarne divizije, ki morda na začetku niso vsi vedeli, kam gredo, vedeli pa so, zakaj gredo. Anton Žunič je predstavil razmere na poti XIV. divizije in težke žrtve. Ohranjanje spomina nas obvezuje, da z javnim delovanjem skrbimo za pomnike in obeležja v spomin na čase boja za samostojnost. Na območju Suhorja in bližnje okolice je veliko spomenikov, za katere v sodelovanju z občino skrbimo in ozaveščamo prihajajoče generacije, je dejal.

Na slovesnosti sta poleg častne čete Slovenske vojske, domoljubnih in veteranskih lokalnih organizacij sodelovali tudi spominski četi 1. dolenjski bataljon in Belokranjska četa Franca Rozmana - Staneta, na kraj slovesnosti pa sta pred njenim začetkom prispeli tudi dve pohodniški enoti, ena iz Metlike in druga iz Dolnje Lokvice.

Matjaž Verbič

ZB NOB PIRAN

Obiski v domovih starejših

V leto 2026 smo vstopili z najboljšimi željami in upi. Z njimi smo v tretjem tednu leta obdarovali tudi naše zveste člane, ki častitljiva leta svojega življenja preživljajo v domovih starejših v Gažonu, Izoli, Kopru in Luciji.

Sprejeli so nas žarečih oči in s smehljajem. Lahko smo prisluhnili njihovim življenjskim prigodam, izvedeli o počutju v novem okolju ter si izmenjali misli o današnjem svetu, ki neusmiljeno kaže zobe

težkih zgodovinskih preizkušenj. Naša klepetava Albina iz izolskega doma je pri svojih 91 letih poleg nesreč, ki jih je doživela v svojem življenju, izrazila veselje, da je lahko pred časom segla v roke predsedniku vlade, in je zadovoljna z vsem, kar je ta vlada storila v dobrobit starejših. Albin, ki šteje 102 leti, nikakor ne more pozabiti obdobja, ko je po drugi svetovni vojni služboval v karavlah po Koroškem. Ob tem nam je celo zapel veselo pesem. Naša Vida, veteranka narodnoosvobodilnega boja, iz

Doma starejših v Kopru je srečna, da jo vsak dan obiščejo svojci in da pri svojih skoraj stotih letih še vedno lahko rešuje križanke. S svojo življenjsko energijo nas je prijetno presenetila Nada iz doma v Luciji, saj je do svojih 85 let premagala mnogo težkih zdravstvenih tegob. Vendar v svojem srcu nosi boleč spomin: pri komaj štirih letih je izgubila očeta. Nekje na poti proti Ljubljani je padel kot partizan. Ko govori o tem, se ji oči zarosijo, kajti še vedno ne ve, kje je pokopan. Hilda ima 88 let in je vesela, da so v tem domu tudi nekatere njene prijateljice, saj tako lahko nadaljujejo svoje prijateljevanje.

Ob slovesu so bili stiski rok čvrsti in polni hrepenenja, da jih kmalu spet obiščemo. Žal pa z vsemi, ki smo jih želeli obiskati, le ni bilo mogoče poklepetati, saj jim je bolezen odvzela energijo in moč. Pogled nanje nas je razžalostil. Toda ne glede na vse ostajajo naši.

Mirjam Kastelič, ZB NOB Občine Piran

SPOMINI

Krutost in nasilje okupatorja

Ob začetku druge svetovne vojne leta 1941 sem še ne petletna deklica občutila krutost in nasilje okupatorja. 2. avgusta 1942 so Italijani obkolili našo vas Malkovec. Pripeljal jih je izdajalec, domačin, oblečen v italijansko uniformo, ki jim je tudi poveljeval. Ob treh zjutraj je bilo okoli našega doma vse polno Italijanov. Oče je bil vaški stražar in je to noč po naključju spal doma. Nekako mu je z dvema hlapcema uspelo pravočasno pobegniti. Bilo nas je sedem otrok. Mama nas je poklicala. Napol goli smo odšli ven. Nato je šla v hlev molst, mi otroci pa smo se poskrili po vinogradu med trte in trepetali. Potem so prišli Italijani in nas z naperjenimi brzostrelkami pripeljali do hiše. Imeli smo lepo urejen dom, hišo, svinjake, dva kozolca, v enem sta bila dva štanta nadevana z ovsom, in zidanico. Italijani so vse izropali. Iz hleva so odgnali kobilo z žrebetom, vola, dva bikca, tri krave molznice, poklali so prašiče in jih naložili na voz. Imeli smo lep voz zapravljivček, ki so ga napolnili z naropanim blagom, na vrh so položili še križ, ki so ga ukradli v kotu naše sobe v hiši. V zidanici so vse zmetali na sredino in zažgali. Prav tako so požgali hleve in kozolca.

Medtem so nas otroke in mamo vklenjene odpeljali v sosednjo vas, v Pavlo vas. Tam smo stali okoli mame in takrat se je začel valiti dim še iz naše hiše. Mama bi se takrat skoraj zgrudila, če je ne bi držalo nas šestero otrok. Ob dveh popoldne, ko se je nekoliko umirilo, smo se vrnili na upepeljeno domačijo. Ostalo nam ni nič razen tistega, kar smo imeli na sebi, in ožgani zidovi poslopij.

Potem nam je kmet Franc Škroporc v sosednji vasi odstopil sobico v zidanici. Na sedmih kvadratnih metrih se je stiskalo nas sedem in še neka vdova.

V tem času oče ni spal doma. 29. septembra smo trgali. K očetu sta prišla veleposestnika iz Hrastovice Andrej Kržič in župnik s Sv. Roka. Očeta sta nagovarjala, naj ne hodi ven spat, da se mu ne bo nič zgodilo in bosta onadva odgovarjala, če bo kaj narobe. In res je tisto noč prespal doma. Zjutraj ob štirih, ko je bila še tema, so Italijani obkolili našo zidanico. Razbijali so po vratih in mama je šla odpret. Italijani so planili v sobo, očeta vklenili in ga odpeljali v Trebnje v zapor. Drugi dan so ga mučili in nato ustrelili za pokopališčem.

Še isti dan, ko so očeta odpeljali, je šla starejša sestra v Hrastovico do župnika in veleposestnika Kržiča prosit za očeta. Rekla sta, da onadva ne moreta nič pomagati, da je, kar je. Vedeli smo, da je bila očitna izdaja. Na lastni koži smo občutili, koliko gorja so naredili duhovniki med vojno.

Spomladi leta 1943 je mama prodala nekaj vina, da bi kupila za nas nekaj oblek. Šla je v Krmelj, z njo sta bili še dve ženi. V Tržišču jih niso pustili naprej. Vrnile so se in preko Pijavic in Gabrijel prišle v Krmelj. V Krmelju so v trgovini Flajs vse tri aretirali in jih odpeljali v italijanske zapore, kjer so bile tri mesece zaprte. Po posredovanju Andreja Jakila, lastnika rudnika, so jih izpustili.

Poleti 1943 so belogardisti aretirali še sestro, staro 17 let, in brata, ki je bil star 15 let, in ju odpeljali v tržiško župnišče. Tam so ju mučili, tepli z žilavkami in trpinčili, ker naj bi delala za partizane.

Po končani vojni smo začeli obnavljati dom in se odzvali tudi klicu domovine. Udeležili smo se delovne brigade in udarniških akcij.

Pepca Udovč Mirt, Hinjce

V SLIKI IN BESEDI

DRAGE

Metliška občina slavi svoj praznik v spomin na dan, ko so združene slovenske in hrvaške partizanske enote 25. novembra 1942 napadle in uničile italijansko-belogardistično postojanko na Suhorju. Lani je občina praznovanje začela 5. novembra v Dragah, v vasici ob meji s Hrvaško, kjer so med bojem proti okupatorju in domačim izdajalcem našle zatočišče številne partizanske bojne in zaledne enote in misije zavezniških vojsk. Občina Metlika je temeljito obnovila in z nagovorom županje Martine Legan Janžekovič in predsednika ZB za vrednote NOB Antona Žuniča slovesno odkrila prenovljen vaški vodnjak in obnovljene partizanske spominske plošče na njem.

Vas Drage danes šteje 23 prebivalcev, po navedbah domačinov pa je nekoč štela celo blizu 200 ljudi. Imeli so šolo, gostilno in trgovino, službo božjo pa so opravljali uniatski duhovniki v bližnji cerkvi na Sveti-

Prenovljen vaški vodnjak in obnovljene partizanske spominske plošče na njem

Informativna tabla

ci. Žumberčani, kot so jih poimenovali, so se pretežno ukvarjali z rejo in preprodajo konj in volov, znani pa so bili po poslovni spretnosti. Sredi vasi so imeli vaški zbiralnik za vodo, ki so ga poimenovali rimnjak. Dobro jim je služil vse do 70. let prejšnjega stoletja, ko so se priključili na javni vodovod. Po osvoboditvi pa so na nekdanjem vodnjaku postavili več spominskih plošč v spomin na dogajanje in žrtve med narodnoosvobodilnim bojem.

V vasi so med vojno našli zatočišče Gorjanski bataljon, Belokranjski in Vzhodnodolenjski odred, 13. proletarska brigada Rade Končar, operativni štab 4. hrvaške operativne cone, okrožni odbor Osvobodilne fronte za Belo krajino, okrožni odbor KPS in številne obrtne delavnice. V oktobru 1942 so se slovenski partizani s hrvaškimi tovariši iz IV. cone dogovorili za skupen napad na italijansko-belogardistično postojanko na Suhorju. Napad so uspešno izvedli in postojanko uničili 26. novembra 1942, od takrat pa se je osvobojeno ozemlje v Beli krajini dokaj razširilo in utrdilo. Celo partizanska šola v Dragah je spet zaživela. Zavezniki so v vasi postavili radijsko postajo, postopoma pa so začeli dostavljati tudi pomoč v hrani, orožju in sanitetnem materialu.

Metanje pomoči iz letal na gorjanska pobočja ni ostalo skrito ustašem, in so nemškim zaveznikom naročili letalski napad. 21. aprila 1944 so letala z zagrebškega letališča bombardirala vas in porušila 35 hiš, umrli pa so štirje domačini in partizanski stražar pri zavezniški misiji. Vas Drage je dala 23 borcev NOB, 13 jih je padlo.

Zapise na ploščah je obnovil kamnoseški mojster, dodana pa je tudi novost: posebna informativna tabla s podrobnim zapisom vloge Drag med narodnoosvobodilnim bojem, ki jo je izdelal dr. Božidar Flajšman, zgodovinar iz Metlike. Ob odprtju je sodelovala tudi krajevna skupnost Suhor in zagotovila kulturni utrinek ob slovesnosti.

Matjaž Verbič

KMETIJA VRHAR

Člani Zveze borcev iz Trbovelj in Hrastnika smo se 24. januarja udeležili krajše slovesnosti pri spominskem obeležju na kmetiji Vrhar. Člani Revirske spominske čete smo položili venec, predsednici obeh združenj, trboveljskega in hrastniškega, pa sta prižgali sveče. Petega januarja 1942 se je deset partizanov Revirske čete odpravilo proti kmetiji Vrhar, tam naj bi se odpočili in počakali tovariše od drugod, da bi čez dan ali dva skupaj izvedli akcijo. Onesposobili naj bi žičnico na Plesko in naprave v rudniku. Domačinom so zaupali, zato so se trije nastanili v hiši, drugi pa v bližnjem gospodarskem poslopju. A bili so izdani in kmalu so jih obkolili policisti in orožniki, Nemci pa so bili skriti v gozdu in čakali na okrepitve. Preden so dobili okrepitev iz Hrastnika, je trem partizanom iz hiše uspelo pobegniti. Hoteli so po pomoč, ki pa je bila več ur stran. Vnel se je srdit boj. Eden od partizanov iz senika se je želel prebiti, vendar je hudo ranjen obležal v bližini in je pozneje v nemških rokah zaradi ran umrl. Drugi so se pogumno borili na vso moč. Nemci so jih hoteli žive, da bi jih mučili in bi izdali druge partizane Revirske čete. Ker jim

niso mogli do živega, so hlev zažgali. Kljub temu se partizani niso predali, zapeli so Internacionalo in si z zadnjimi naboji sami vzeli življenje. Naslednji dan so na pogorišču našli šest trupel, ki so jih pokopali kar na domačiji. 12. maja 1946 pa so bili pogumni partizani prekopani in z vsemi častmi pokopani na pokopališču na Dolu pri Hrastniku.

Tokratna slovesnost je bila kratka in spoštljiva. Predsednica ZB Hrastnik Danijela Kovač je dogodek na kratko predstavila, prebrani sta bili tudi dve recitaciji in zaigrani himna in Internacionala. Poleg spomenika je skupaj s člani Revirske spominske čete stal praporščak ZB Hrastnik.

Darja Grebenc

GORELJEK - POKLJUKA

13. decembra lani smo se člani ZB KO Bohinj udeležili slovesnosti pri spomeniku na Goreljku na Pokljuki, in sicer v počastitev 82. obletnice boja III. bataljona Prešernove brigade. V lepem vremenu se je zbralo lepo število obiskovalcev, ki so z zanimanjem poslušali govor slavnostne govornice dr. Aste Vrečko. V svojem nagovoru je orisala dogodke pred 82 leti, velik poudarek pa je namenila takratni in današnji kulturni dejavnosti v naši državi.

V imenu organizatorjev izrekamo zahvalo pripravljavcem prireditvenega prostora kot tudi nastopajočim v kulturnem programu: harmonikarju Jerneju Valantu, pevcu Darku Petermanu, članom gledališča 2 B iz Bohinjske Bistrice, povezovalcu programa Samu Gardenerju in praporščakom. Vence k spomeniku so položili predsednika ZZB NOB Slovenije Marijan Križman, predsednica Združenja borcev za vrednote NOB Radovljica Danijela Mandeljc kot tudi delegacije sosednjih borčevskih organizacij. Med njimi je bilo tudi združenje borcev iz Logatca.

Martin Gorišek

VANEČA

Vaneča je postala kraj srečanja vseh pomurskih združenj borcev, to je Lendave, Ljutomera, Gornje Radgone in Murske Sobote, v spomin na krvavi oktober 1944.

Vstaja v Prekmurju in delu Prlekije je bila v oktobru 1941 v celoti uničena. Padel je organizator upora Štefan Kovač, obešena sta bila sodelavca Evgen Kardoš in Štefan Cvetko, pomiloščen pa Koloman Cigut, pozneje borec Rdeče armade. Na zaporne kazni več kot 20 let je bila obsojena vrsta sodelavcev. Vsi, ki so se izognili aretacijam, so odšli v ilegalo ali pa se vključili v narodnoosvobodilni boj v drugih delih Slovenije, na Hrvaškem ali celo v Srbiji. Vsi organizacijski poskusi oživitve partizanskega gibanja v Prekmurju so bili do leta 1944 neuspešni. Leto 1944 pa je bilo leto oživitve narodnoosvobodilnega boja. Dane Šumenjak je kot izkušen obveščevalec aktiviral posameznike v Budimpešti. Po drugem prihodu iz Budimpešte so se začele druge množične aretacije zavednih Slovencev. Štirje partizani, ki jim je po sestanku pri Brumnovih uspelo pobegniti, so se pomikali proti Črnskim mejam, kjer je padel eden od njih – Juš Kramer, drugi trije pa so se spopadli z orožniki in takoj maščevali svojega tovariša. V boju so padli trije madžarski orožniki. Preživeli trije partizani so se umikali proti Vaneči, kjer se je 20. oktobra zgodila tragedija – izdaja. V prvem vojaškem spopadu sta padla Dane Šumenjak - Miran in Franc Kosi, bitko pa je težko ranjen preživel Bojan Červič.

Bitka v Črnskih mejah je kraj maščevanja. Tik pred osvoboditvijo 31. marca 1945 je v tamkajšnjem logu okupator ustrelil deset talcev. Vsakoletni komemoraciji, ki jo pripravi KO ZB Tišina skupaj z osnovno šolo, je posvečana posebna pozornost, saj se je udeležujeta tudi sestra ustreljenega Avgusta Gašperiča (ki je stara 92 let) in sin ustreljenega Petra Osterca.

Pomembno delo pa že leta opravlja predsednik KO ZB Rogašovci Milan Gaber, ki skupaj z ženo obiskuje grob Mirka Škrjanca v Monoštru na Madžarskem.

Okoli 300 udeležencev slovesnosti, med njimi so bili tudi pohodniki, je pozdravil podžupan občine Puconci Branko Ritlop, slavnostni govornik pa je bil poslanec v državnem zboru in zgodovinar dr. Martin Premk. V kulturnem programu so sodelovali učenci Osnovne šole Puconci in MePZ KRKA, prireditev je tradicionalno vodil Milan Zrinski. Udeleženci so se med prijetnim druženjem okrepčali s partizanskim pasuljem, ki so ga pripravili gasilci iz Bodoncev.

ZB Murska Sobota, foto: Lado Klar

Na prireditvi je dr. Martin Premk, ki je tudi član predsedstva ZZB NOB Slovenije, izročil zlato plaketo Evgenu Emriju (desno) za njegovo uspešno dolgoletno delo v ZB NOB Murska Sobota.

Na poteh resnice in spomina

Ob obalah Medije, pod Čebinovo skalo
partizanske zgodovine ponosno je mesto.
Potomcev borcev Kisovec sploh nima nas malo,
branimo spomin na resnico teptano prečesto.

Domoljubje in resnica sta naše orožje edino,
v srcih nosimo ljubezen do svobodne domovine.
Pogumno mladim izročamo vrednote vse vaše,
odločni, da živi spomin na svetle čase zgodovine.

Po stezah borcev slavnih vodi nas Artnak pogosto,
čez hribe, doline, kjer odmeva partizanska pesem.
Vsak korak v spomin zaživi, vsak pohod ima pravo mesto,
v zgodbi o pogumu ga kajuhovci v srcih nosimo zvesto.

Flis nas vodi še dalje, čez meje bratstva starega,
po krajih kjer je junaštvo združilo narode v boju.
V družbi prijateljev, iskalcev enotnosti in dobrega,
branimo resnico v težkih časih za ohranitev miru.

Zato vabimo vse, ki srce jim za pravičnost bije,
naj stopijo z nami po poteh, kjer so borci hodili,
naj resnica o junaštvu spet zaživi, zasije
v spominu in dejanjih za prihodnje rodove.

Soka Kovačevič

KNJIŽNICE IN KNJIŽNIČARSTVO

Branik slovenske besede

Knjižničarstvo je v Sloveniji tradicionalno zelo dobro razvito. Ne samo da je javna knjižnica tako rekoč v vsakem kraju, temveč tudi v njih deluje strokovni kader in imajo res ugodno članarino. To je zagotovo sistem, ki spada v sam vrh razvoja knjižnic v mednarodnem prostoru. Morda ne ponuja presežkov z novimi, bleščečimi stavbami, kot to poznajo nekatere zahodne države, zato pa ima povprečno zelo dober standard, predvsem pa omogoča dostopnost do knjižnic, ki so enakomerno razporejene po vsej državi. Knjižnica oziroma izposoja knjig v bližnji knjižnici je med našimi prebivalci tako rekoč samoumevna. Že v naši severni sosedi je sistem knjižničarstva povsem drugačen. Prav slovenska zamejska knjižnica v Celovcu, Slovenska študijska knjižnica, je največja javna knjižnica na avstrijskem Koroškem, če izvzamemo univerzitetno knjižnico pri celovški univerzi. To pa je tudi vse, kar ponujajo Avstrijci. V Avstriji boste do knjige prej prišli v knjigarni kakor v knjižnici.

Razlike med državami, celo sosedami, so tako velike predvsem zaradi zgodovinskega razvoja knjižnic. V čem je pravzaprav njihov največji pomen? V informacijah, dostopu do strokovnih in drugih znanstvenih dognanj, krepitvi jezika in še marsičem. Danes je knjiga povsem samoumevna, a še v času, ko se je vzpostavljala mreža slovenskega knjižničnega sistema, je bilo čisto drugače. Današnje knjižnice so bile ustanovljene po drugi svetovni vojni. Okupator je ob zasedbi slovenskega ozemlja uničeval vse, kar je bilo slovenskega. Knjiga v slovenskem jeziku je bila nesprejemljiva. V Mežiški dolini, na primer, je po vojni ostal zelo skromen fond okoli 1000 knjig, ki jih je Koroščem uspelo skriti pred okupatorjem. Ta fond je bil osnova za odprtje Študijske knjižnice na Ravnah na Koroškem leta 1949. Informacija v slovenskem jeziku je bila v tistem času mogoča samo preko knjig, ki so bile na voljo v knjižnici ali pa doma pri kakšni družini. Šele z dolgoletnim razvojem je knjiga v slovenskem jeziku postala tako samoumevna in dostopna, kot je danes. K temu je prispevala tudi era interneta, ki je kajpak prinesla e-knjigo in e-vire, s čimer uporabniki knjižnic tako rekoč kar od doma vstopajo v knjižnico. Ta sistem se je izkazal za pomembno pridobitev med epidemijo covida 19, ko je bilo poslovanje knjižnic omejeno, njihove e-storitve pa so bile maksimalno uporabljane.

Koroško je že leta 1920 razdelil usodni plebiscit, na slovenski strani sta ostala zgolj Mežiška dolina in Jezersko. Druga svetovna vojna je močno zarezala v podobo teh krajev in spremenila življenjske navade. Težko pričakovana svoboda in mir sta maja 1945 v Koroščih prebudila zanosno razpoloženje, in to je vodilo k razvoju teh krajev. Tega so bile deležne tudi kulturne ustanove. Na krilih zanesenjakov, med katere spada tudi koroški nestor dr. Franc Sušnik, je leta 1945 nastala nova gimnazija na Ravnah na Koroškem, leta 1949 pa še študijska knjižnica. Obe ustanovi sta se nastanili v prostorih Gradu Ravne, ki so do druge svetovne vojne služili predvsem grajski gospodi. Z žulji delovnih brigad in veliko mero koroške trme je leta 1953 v bližini gradu zraslo novo gimnazijsko poslopje. Grad je ostal na voljo študijski knjižnici in njenemu temeljnemu poslanstvu, da zbira, hrani in strokovno obdeluje domoznansko gradivo o Koroški in Koroščih, pospešuje razvoj knjižničarstva po Koroškem ter dijake in študente oskrbuje s študijsko literaturo. Do danes se je knjižnična mreža razširila po celotnem Koroškem, kjer z več enotami poleg osrednje območne knjižnice na Ravnah na Koroškem delujejo še splošne knjižnice v Slovenj Gradcu, Dravogradu in Radljah ob Dravi. Knjižnični fond se je močno okrepil in samo v osrednji knjižnici zrasel na preko 250.000 enot.

Koroška osrednja knjižnica že od Sušnikovih časov tesno sodeluje s Slovensko študijsko knjižnico v Celovcu. Predhodnico današnje zamejske slovenske knjižnice v Celovcu je že leta 1927 ustanovila Slovenska krščansko socialna zveza, ki se je pozneje preimenovala v Slovensko prosvetno zvezo. Prihod nacizma na avstrijsko Koroško je zelo otežil njeno delovanje, saj je bila slovenska beseda tako rekoč prepovedana. Slovenske knjige, ki jih ljudem ni uspelo skriti, so bile uničene. Po vojni se je začela nova doba zamejske knjižnice, z velikimi prizadevanji zavednih koroških Slovencev, da se knjižnica v Celovcu na novo vzpostavi. Še leta 1970 je bilo v njenem fondu komaj 5000 enot pretežno slovenskih knjig in takrat se je začelo tudi okrepljeno sodelovanje s študijsko knjižnico na Ravnah. Tudi danes poteka pomemben del nakupa knjižničnega gradiva za mrežo celovške knjižnice, ki ga financira Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije preko Koroške osrednje knjižnice na Ravnah. S temi knjigami zamejska knjižnica zalaga dvojezične šole, ki ne poznajo šolskih knjižic kot pri nas v Sloveniji, in tako zamejskim otrokom slovenskih korenin omogoča, da krepijo in negujejo slovenski jezik na avstrijskem Koroškem.

Koroška osrednja knjižnica na Gradu Ravne (Foto: arhiv knjižnice)

Zakon o obveznem izvodu, ki je bil v Sloveniji sprejet že leta 1973, je prispeval k okrepitvi knjižničnih fondov. Med prejemniki obveznega izvoda sta poleg Narodne in univerzitetne knjižnice, Univerzitetne knjižnice Maribor ter vseh desetih osrednjih območnih (nekdanjih študijskih) knjižnic po Sloveniji tudi zamejski slovenski knjižnici v Trstu in Celovcu. Leta 1985 se je knjižnica v Celovcu preselila v nove prostore Mladinskega doma Slovenskega šolskega društva in omogočila prost dostop do knjižničnega gradiva. Žal jo vsa leta pesti prostorska stiska. Deloma se je ta omilila z leta 2002 zgrajenim prizidkom, a težava žal ostaja kljub dejstvu, da je Slovenska študijska knjižnica, z izjemo univerzitetne, največja splošna javna knjižnica na avstrijskem Koroškem. Pomembno je tudi to, da se knjižnični kader strokovno usposablja po visokih strokovnih merilih slovenskega knjižničnega sistema, ki zahteva opravljen strokovni izpit za bibliotekarja. Knjižnica je vključena v slovensko mrežo kataloga COBISS, ki je računalniško podprta in dostopna na spletu. Danes imajo na voljo 145.000 knjig in so največja knjižnica s slovenskim gradivom v Avstriji.

Knjižnice niso samo stene in police s knjigami. So identiteta razvitih civilizacij. Vsaka napredna družba je ponosna na svojo osrednjo narodno knjižnico, v našem primeru na NUK. A Slovenci smo lahko še bolj, saj imamo ob tem še dobro razvito mrežo 58 splošnih knjižnic, ki vsaka s svojimi značilnostmi okolja krepi slovenstvo ter odpira vrata do informacij in v svet znanosti. Tako so knjižnice resnično pomemben branik slovenske besede. Ta bo obstala samo, če bo ustrezno prenesena na prihodnje rodove, ki bodo skrbno negovali in ohranjali slovenski jezik.

Aljaž Verhovnik
(direktor Koroške osrednje knjižnice dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem)

Črnjanski rokopis

Koroška osrednja knjižnica ima zaradi zgodovinskih okoliščin pomemben simbolni pomen za slovenstvo na Koroškem. Na domoznanskem oddelku hrani pomembne raritete, ki predstavljajo identiteto Koroščev in slovenstva, na primer Črnjanski rokopis, nastal med letoma 1633 in 1707, ki je bil leta 2025 vpisan v Unescov nacionalni seznam Spomin sveta. Gre za prvi zapis v slovenskem jeziku v Mežiški dolini, kar je izjemnega pomena za Slovence.

PRILESJE NAD BLAGOVICO

Spominska plošča in brošura

Več kot štirideset ožjih družinskih članov in članov združenj borcev za vrednote NOB občin Lukovica, Domžale, Moravče, Kamnik in Škofje Loke se je 17. januarja zbralo pri spominski plošči na mestu nekdanjega bunkerja v strmi grapi na Prilesju nad Blagovico (750 m), kjer so 15. januarja 1945 v neenakem boju z enotami Wehrmahta padli Jože Kavčič - Jernač, sekretar Okrožnega komiteja KPS Kamniško-domžalsko-litijskega okrožja, Anton Hauptman - Kranjc, sekretar Okrajnega komiteja KPS Domžale, in Anton Bregar - Aleks, kurir.

Družina Jožeta Kavčiča - Jernača si je več desetletij prizadevala, da se ob vznožju nekdanjega bunkerja postavi obeležje v njihov spomin, dokler lani 18. januarja nista postavila bronaste spominske plošče občina Lukovica in Združenje borcev za vrednote NOB Občine Lukovica v sodelovanju z Združenjem borcev za vrednote NOB Občine Domžale.

Izdana je bila tudi spominska brošura o tragičnem dogodku 15. januarja 1945 in vseh okoliščinah njihove smrti, ki ves čas po koncu druge svetovne vojne niso bile pojasnjene. Končno je bilo ugotovljeno, da njihova tragična smrt ni bila posledica izdaje, čeprav sta bili zaradi suma izdaje po koncu vojne uvedeni sodna preiskava in obravnava proti nekaterim aktivistom narodnoosvobodilnega boja, ki so bili v tem bunkerju še nekaj dni pred dogodkom. Bili so oproščeni.

Na spominski slovesnosti so položili vence predstavniki združenj borcev za vrednote NOB Lukovica in Škofja Loka ob poklonu praporščakov več združenj. V kulturnem programu so sodelovali pihalci kvarteta iz Lukovice. Udeleženci so prisluhnili pretresljivemu pričevanju dr. Alenke Kavčič Pokorn, hčere Jožeta Kavčiča - Jernača, ki se je rodila poleti 1945, po smrti svojega očeta. Ura zgodovinske resnice z obljubo, da se bomo spet srečali drugo leto sredi januarja.

Franci Gerbec

NEGOVAN NEMEC IN SPOMENIKI NOB

Kiparjeva videnja boja za svobodo

Spomenik v likovnem smislu ni zgolj priča zgodovine, temveč je zavestno oblikovano delo, namenjeno ohranjanju in prebujanju spomina. Že France Stele je v svoji temeljni opredelitvi leta 1967 opozoril, da je pri likovnem spomeniku bistveno prav to: da ne deluje kot dokument dogodka, temveč kot likovna interpretacija, ki s svojo obliko, materialom in umeščenostjo v prostor nagovarja sedanjost. Tak spomin nikoli ni nevtralen. Na to je v svoji knjigi *Likovna govorica* (1972) opozoril tudi Braco Rotar, ko je spomenik razumel kot dejavnega posrednika pomenov, vpetega v prostor, skupnost in družbena razmerja. Spomenik ne ohranja zgolj preteklosti, temveč oblikuje odnos do nje. Prav v tem presečišču likovne oblike, prostora in spomina je treba brati tudi spomenike narodnoosvobodilnega boja.

Ko je v začetku sedemdesetih let začel intenzivneje ustvarjati kipar Negovan Nemec, se je osrednja faza postavljanja spomenikov NOB že iztekla. Med letoma 1971 in 1987 je na severnem Primorskem ustvaril več kot deset spomenikov, posvečenih narodnoosvobodilnemu boju, in se s tem jasno vpisal v zadnji val spomeniške produkcije, ki je imela pretežno lokalni značaj. Velike, reprezentativne projekte so v prvih povojnih desetletjih ustvarili umetniki starejše in tudi srednje generacije, Nemec pa je pripadal mlajši generaciji, ki je ujela zadnji val spomeniške dejavnosti. Pobude so prihajale iz posameznih vasi in manjših skupnosti, pogosto na prošnjo krajevnih ali občinskih odborov Zveze borcev, z omejenimi finančnimi sredstvi in brez ambicije po reprezentativnosti.

V takšnih okoliščinah kipar ni bil zgolj izvajalec naročila. Nemec je za vsak spomenik pripravil maketo in likovni koncept ter ga utemeljil pred naročniki. Njegovi spomeniki zato niso rezultat kompromisov, temveč premišljenih likovnih odločitev. Čeprav so nastajali v skromnih produkcijskih razmerah, delujejo kot avtonomna umetniška dela z jasno notranjo koherentnostjo. Njihova doslednost je primerljiva z njegovo malo plastiko: gre za isti umetniški jezik, prilagojen večjemu merilu in specifičnemu sporočilu narodnoosvobodilnega boja. Na to doslednost in notranjo koherentnost Nemčevega kiparskega jezika je v svojih študijah opozoril tudi Nace Šumi, ki je njegovo spomeniško delo umestil v širši kontekst slovenskega modernega kiparstva.

Spomenik v središču Nove Gorice

Spomenik na Gradišču nad Prvačino je v tem smislu temeljno delo. Izveden je v betonu, v katerega so vdelane železne lamele, ki razpirajo kompaktno maso in vanjo vnašajo ritem in svetlobno napetost. S tem spomenikom je Nemec diplomiral. Njegov mentor je bil kipar Slavko Tihec. Že v tem zgodnjem delu se jasno pokaže zavestna odpoved figurativnosti in reprezentativnosti. Osnovna oblika je zgoščen, zaprt volumen, ki deluje skoraj obrambno. Likovna napetost nastaja v razmerju med težo betonske mase in linearnimi posegi iz železa, ki volumen razprejo, ne da bi ga razgradili. Površina spomenika je silno razgibana: zaznamujejo jo radialni preseki, vdori, praznine, krčeviti izvini in izteki, ki se postopoma umirjajo. Oblika ne deluje statično, temveč kot proces. Deluje kot prehod iz napetosti v zadržano umirjenost.

Nemec je v tej notranji dinamiki videl bistveni pomen spomenika. Vojna je prisotna kot boleč spomin, kot sled razkroja in preloma, a hkrati kot izkušnja, po kateri se življenje spet umiri in steče po na videz normalnih tokovih. Spomenik tako ne govori zgolj o zmagi, temveč o globokih sledovih, ki jih je vojna pustila v posamezniku in skupnosti, pa tudi o sposobnosti in moči ljudi, da v obrambi svoje svobode vztrajajo.

Drugačen, a prav tako dosleden je spomenik v Biljah, posvečen Ivanu Suliču - Carju in soborcem. Tudi ta je nastal na pobudo lokalne skupnosti. Tokrat Nemca zanima povsem določen trenutek človeške izkušnje. Zanima ga poslednji boj z smrtjo. Dve močno stilizirani figuri iz belega cementa sta reducirani do osnovnih potez; posamezni deli telesa so skrajšani, prekinjeni in lomljeni, tako da figura komaj še ohranja prepoznavnost. Figura ni opisna, temveč postane nosilka občutja bolečine, napora in vztrajanja. Položeni sta na raven kamnit plato in sta z mehko valovitim kamnitim zidom hkrati izolirani in vključeni v prostor. Prostorska rešitev poudari napetost med intimno, skoraj zaprto izkušnjo posameznika in javnim značajem spomenika.

Negovan Nemec

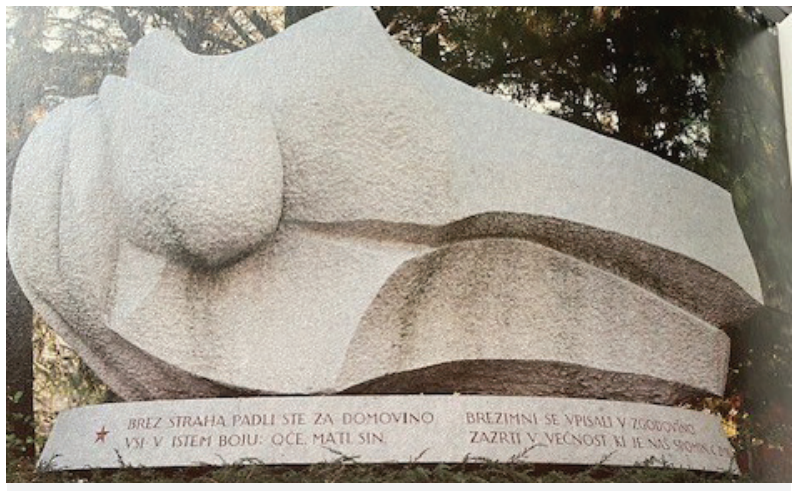

Spomenik v Šempetru pri Gorici

Posebno mesto v tem nizu zavzema spomenik v Podgori, slovenski vasi v Italiji. Oblikovan je kot dve stilizirani roki iz belega cementa, ki se stikata v zadržani, a jasni gesti. Roki sta prepoznavni, a smiselno stilizirani in očiščeni opisnosti. Prav ta redukcija omogoča, da spomenik ne deluje ilustrativno ali patetično. In kot je zapisal Nace Šumi, zgovorna je »igra dlani in prstov brez sleherne 'literarne' vsebinske obremenitve, je sama sebi zadostna …« in nadaljuje, da Nemec tudi v »najbolj strahotnih dogajanjih išče igro form in lepoto skladnosti«.

V Podgori se razumevanje spomenika NOB razširi onkraj izkušnje boja in telesne meje. Narodnoosvobodilni boj je tu prisoten kot zgodovinski temelj možnosti sožitja. Spomenik ne govori o konfliktu, temveč o njegovi preseženi posledici. Govori o odgovornosti za skupni prostor in skupno prihodnost. Likovna govorica ostaja zadržana, a univerzalno berljiva.

V spomenikih na Gradišču, v Biljah in Podgori se jasno pokaže, da mlajša generacija kiparjev ni zgolj povzemala že uveljavljenih oblik spominjanja. Nemec je spomenik razumel kot likovno zgostitev izkušnje, ki mora delovati v prostoru tudi brez razlage. Njegova likovna govorica je tiha, dosledna in avtorsko prepoznavna. Prav zato njegovi spomeniki NOB ne učinkujejo kot pozni odmev povojne monumentalnosti, temveč kot premišljen in etično utemeljen odgovor na vprašanje, kako spomin ohraniti brez ponavljanja in brez retorike. To so bili njegovi zgodnji spomeniki. V osemdesetih letih se je posvetil spomenikom v kraškem kamnu. (Nadaljevanje v prihodnji številki)

Dr. Nelida Nemec

RAZSTAVA NA CERJU

29 mesecev bojev na Soči

V Pomniku miru na goriškem Krasu so v okviru Dnevov kulture na Cerju odprli razstavo z naslovom *29 mesecev bojev na Soči*, ki je nastala ob 30-letnici Kobariškega muzeja. Poleg jedrnatega kronološkega pregleda bojev med letoma 1915 in 1917 vključno z razlogi, ki so pripeljali do prve svetovne morije, prevprašuje tezo, da je zgodovina učiteljica življenja. Odgovor na to ponuja zdajšnje dogajanje v svetu.

Večer je potekal v duhu poklona spominu na pesnika Krasa **Srečka Kosovela**, ki je, kot je v uvodu poudarila direktorica Javnega zavoda Miren Kras **Ariana Durnik**, *»pel le 22 let, a mu je že rosno mlademu uspelo v brezčasne verze ujeti krhkost človeške narave, svetle in temne plati, ki iz ere v ero sprožajo cikličnost samouničevalnih procesov – samorazvrednotenj, razkroja družb in tragedij vojn.«* Vlada Republike Slovenije je ob 100. obletnici smrti Srečka Kosovela leto 2026 razglasila za Kosovelovo leto. V časih, ki jih živimo, je to več kot primerna odločitev. Obsežen literarni opus enega najvidnejših predstavnikov slovenske moderne poezije namreč odraža družbeno kritičnost, vizionarsko miselnost in globoko humanistična sporočila, ki spodbujajo premislek o osebnem dostojanstvu in vrednosti človeka kot posameznika ne glede na okolje, družbo in čas, v katerem živi. Ali s Kosovelovimi besedami: *»Krivica je krivica, naj se zgodi enemu, tisočem ali milijonom. Mi pa smo proti krivici. Kajti tudi eden je človek. Naše načelo je: ZA človeka.«*

Župan občine Miren - Kostanjevica **Mauricij Humar** je v nagovoru poudaril pomen ohranjanja spomina na vojne in ozaveščanja o njihovem nesmislu: *»Vsak impulz lahko sproži proces premika družbe v pravo smer. Vsi, ki smo danes tu, si želimo, da bi pripomogli k temu cilju, da bi vendarle postali boljši zgled našim potomcem.«*

Otvoritvena slovesnost na Cerju

Martin Šolar, direktor Kobariškega muzeja, pa je podčrtal izobraževalno vlogo muzejev: *»Kot učno-informacijski centri, med katere na slovenski strani Poti miru od Alp do Jadrana spadata tudi Pomnik na Cerju in Zgodovinski park Sabotin, skupaj z dediščino vojaških ostalin vzdolž trase z razstavami, literaturo in izvirnimi interpretacijami v umetnosti in turističnih produktih prenašajo naprej sporočila, za katera si želimo, da bi jih slišali predvsem mladi skrbniki prihodnosti. Prihodnost bo lepša samo, če bomo zares razumeli vzroke in pogubne posledice nepotrebnih vojn.«*

Rdeča nit prireditve z glasbeno popotnico kvarteta iz sestava MPZ Anton Klančič pod vodstvom zborovodje Mateja Petejana so bili verzi Kosovelove Ekstaze smrti, napisane leta 1925, s še danes enako aktualno vsebino.

Razstava 29 mesecev bojev na Soči, ki jo je postavil kustos Jaka Fili, bo na ogled do junija 2026.

A. D.

PREDAVANJE

Partizanska bolnica Pavla

Člani Zveze borcev iz krajevne skupnosti Žabja vas Novo mesto smo 11. decembra lani pripravili predavanje o Partizanski bolnici Pavla. O njej smo želeli čim več izvedeti iz prve roke, zato smo za predavanje poprosili prof. Marka Laha, ki se je prijazno odzval povabilu. Povedal je, da je obširno raziskal to tematiko in zdaj piše knjigo o bolnišnici in zdravnici Pavli, svoji materi. Zelo smo bili počaščeni, da je prišel med nas odlično pripravljen, dober govorec in pronicljiv predavatelj, zato smo ga pozorno poslušali.

Partizani so imeli med vojno široko razvejano mrežo sanitetnih bolnišnic po Sloveniji. Bolnišnica v Trnovskem gozdu je nastala jeseni leta 1943 in že decembra je sprejela prve ranjence. Vsebovala je osrednjo barako s spremljajočimi stavbami, več manjših postojank bolnišnic in dve okrevališči. Delovala je na več lokacijah na visokih in težko dostopnih območjih. Zavezanih oči, v močni konspiraciji so nosili ali vodili ranjence v bolnišnico. Tam so se zdravili ranjenci Vojkove čete Bataljona Simona Gregorčiča in Južnoprimorskega odreda. Po ustanovitvi 9. korpusa decembra 1943 in številnih slovenskih partizanskih brigad so bili spopadi s sovražnikom vse hujši. Nastala je potreba po večji bolnici. Tako so ustanovili Slovensko vojaško partizansko bolnico Pavla. Od januarja 1944 do konca vojne jo je vodila dr. Pavla Jerina Lah. Po njej se je bolnišnica tudi imenovala.

Razmišljam o tej mladi ženski, zdravnici, ki je sledila notranjemu klicu in odšla v grape med borovce zdravit ranjene borce. Gnali so jo ljubezen do lastnega naroda, sočutje, pogum in odločnost. Naložila si je veliko odgovornost. Da je to zmogla, je morala biti notranje izredno močna, racionalna, organizirana, delavna, natančna, trdna,

z jasnim pogledom v najtežjih trenutkih odločitve, z veliko mero humanizma in optimizma. Da, Pavla je bila pogumna, tudi med ofenzivo, ko so morali premikati bolnico, da je sovražnik ni odkril. Bili so to veliki napori. Pa takrat, ko je pobegnila bolničarka in so v enem dnevu vse ranjence in bolnišnico ob nadčloveških naporih preselili visoko v Trnovski gozd, saj so se bali, da jih bo bolničarka izdala. Med sovražnikovo ofenzivo marca 1945 so Nemci odkrili okrevališče pri Jagrščah in ubili bolničarja in enajst ranjencev. Od jeseni leta 1943 do maja 1945 se je v Pavli zdravilo 1600 ranjencev, umrlo pa je 51 borcev.

Danes na kraju, kjer je stala Partizanska bolnica Pavla, ni nobene barake več. Stojijo pa obeležja, ki nemo pričajo o predanosti mlade zdravnice, humanosti partizanske sanitete, o ranjencih in pogumnih partizanskih borcih v neizprosnih in krvavih vojnih časih. Večna jim hvala! Napolnili so svoje čaše nesmrtnosti! Zapisali so se v srca slovenskega naroda in v anale zgodovine.

Prof. Marku Lahu se še enkrat iskreno zahvaljujemo za obširno in zanimivo predstavitev dejstev o Partizanski bolnici Pavla. S svojim predavanjem nas je navdušil in sklenili smo, da bomo šli konec avgusta po poteh Bolnice Pavla. Pri pisanju knjige mu želimo vse dobro in se veselimo njenega izida.

Heda Rus Kastelic

ILOVA GORA

Obletnica dramatičnih bojev

Letošnja spominska slovesnost na Ilovi Gori, ki je bila 25. oktobra, je bila res veličastna, z izbranim kulturnim programom. Počastili smo 82. obletnico dramatičnih bojev na Ilovi Gori. Tako smo obudili spomin na dogodke v zadnjih oktobrskih dneh leta 1943, ko so nemški okupatorski vojaki obkolili partizanske borce Cankarjeve in Ljubljanske brigade, ki so zasedali položaje na širšem območju Ilove Gore. V bitkah, ki so trajale od 31. oktobra do 5. novembra 1943, je padlo okrog 135 partizanskih borcev, približno 70 neznanih borcev pa počiva v grobnici ob spomeniku. Nemci niso prizanesli niti domačinom, za njimi so ostale požgane in izropane vasi.

Obiskovalce je najprej nagovoril član odbora ZB za vrednote NOB Grosuplje Miro Volkar, slavnostni govornik pa je bil Miha Kordiš, poslanec državnega zbora. Prireditev so soustvarili spominska Belokranjska partizanska četa, recitatorka Terezija Potočar, članica Gorjanske čete, Lovrenc Škoda, Glasbena šola Grosuplje, Ženski zbora Brinke in Laniške predice ter primorski kantavtor Drago Mislej Mef. Tovariš Franc Štibernik pa je tokrat vodil že 32. pohod od Radenskega polja do Ilove Gore.

Prireditev se je končala z verzi pokojnega pesnika, domačina Iva Frbežarja.

ZB Grosuplje

Oditi

Potrkati na vrata,
verjeti vetru,
zaupati strahu,
predati se prevari.
Potrkati na zadnja vrata,
odpirati polkna,
zajeziti studence,
zgraditi vodnjake.
Potrkati na vrata,
zmočiti mehke preproge,
zažgati ognje,
odklepati ključavnice,
obarvati nebo,
razsuti pepel,
oproščati svojemu življenju,
oditi skozi široko odprta vrata.

ZGODOVINSKO-DOMOLJUBNI IZLET

Po poti spominov

Zveza slovenskih častnikov – Območno združenje Maribor enkrat letno izvede zgodovinsko-domoljubni izlet. Tokrat so se člani združenja podali v okolico, na obronke Dravskega polja in k Dravinji. Obiskali so dva kraja spominov na dogodke iz narodnoosvobodilnega boja in prizorišča iz srednjeveških časov.

Najprej so obiskali spomenik talcem pri Zgornji Polskavi. Nemci so marca 1945 iz mariborskega zapora odpeljali 30 zapornikov, da bi jih ustrelili v Slovenskih Konjicah. Za zgled neposlušnim! Na poti so jih prestregla angleška letala in poškodovala avtomobile. Nemci so zvlekli ujetnike v bližnji gozd, jih ustrelili in zagrebli. Spomenik je vzorno vzdrževan.

Drugi kraj spomina na nemška grozodejstva je bila Sagadinova vila na Savinskem, na začetku dolge verige nizkih gričev med Dravskim poljem in dolino Dravinje. Sagadinovi so bili premožna kmečka družina z veliko visoko izobraženih članov s svobodomiselnimi pogledi. Vsi člani rodbine so sodelovali v odporniškem gibanju, mama je bila partizanka, oče je skrbel za javko in skrito zemljanko ter oskrbo partizanov, 16- in 17-letna sinova pa sta bila kurirja. Med vojno so pod hišo skopali in opremili zemljanko, kjer so zdravili in skrivali ranjene borcev.

10. aprila 1945 so šli fantje po nakupih. Ko so se vračali, so slišali grmenje topov. Mislili so, da slišijo prodiranje zmagovite Rdeče armade, in od veselja zapeli pesem. Slovenske pesmi so peli do doma. Neki sosed jih je prijavil orožnikom. Nemci so ob mraku vdrli v hišo, domače so začeli zasliševati in mučiti. Ob opisanem dogodku sta bila pod zemljo ranjena sinova, v izbi pa sedem odraslih, med njimi dva zdravnika in en pravnik ter seveda gospodar. Nemci so odkrili zemljanko. Mlajši brat je skočil skozi okno in izginil v noč. Nemci si niso upali za njim v globel, fant se je rešil in preko kurirske mreže v dveh dneh prispel v bolnico Jesen. Vojno je preživel. Ostale so Nemci privezali na leseno stopnišče in obdali z otepi koruznice ter zažgali. Z najdeno hrano in alkoholom so se Nemci gostili ves dan in potem trupla zagrebli na vrtu. Mama je bila tiste dni na partijskem izobraževanju na Pohorju in je ponoči gledala plamen tam daleč na vzhodu. Ni vedela, da gori njena hiša in nima več družine.

Pretresljive zgodbe iz narodnoosvobodilnega boja so še vedno boleče. Žalostno pa je tudi to, da Sagadinova vila propada. Ob njej je spomenik z grobom pobitih, na hiši je težko berljiva tabla – bolj slutiš, da na njej piše »Lokalni muzej … Streha se kruši, nikjer ni nobenega obvestila o skrbniku, kako obiskati ali celo vstopiti v ta lokalni muzej, in nikjer ni nobene sporočilne table. Kakor da bi se nečesa sramovali, skrivali dejstva in potiskali vse skupaj v pozabo.

Popotnike so organizatorji v nadaljevanju izleta poskušali razvedriti z zgodbicami o usodi starega Statenberga in novejšega dvorca in z dogodivščinami redovnic iz samostana v Studenicah. Prvih dveh lokacij pa še dolgo ne bodo pozabili.

Marjan Vešnar

VRHNIKA

Preuredili prostore ZB

Proti koncu leta 2025 so na podlagi sklepa predsedstva ZB NOB Vrhnika nekateri člani preuredili svoje pisarniške prostore, ki so še vedno na Tržaški cesti 12 na Vrhniki. Postavili so popolnoma novo pohištvo in obnovili spominsko zbirko, ki predstavlja delovanje partizanov in narodnih herojev s takratne Vrhnike in iz njene okolice. Zbirka vsebuje tudi že propadajočo spominsko zbirko Dolomitskega odreda na Ključu, ki so jo v prisotnosti Zavoda za varstvo kulturne dediščine rešili pred propadom. V spo-

minski sobi sta kipa dveh narodnih herojev z območja Vrhnike, Ignaca Voljča - Frica in Antonije Kucler. Računajo pa tudi na pridobitev kipa Toneta Vidmarja - Luke iz Verda. Prav tako pa je mogoče videti nekaj fotografij prvih vrhniških partizanov, kurirjev na TV-17 in seveda napadov partizanov na Štampetov most. V posebni dodatni sobi pa je še razstavljena knjižnica s knjigami s tematiko narodnoosvobodilnega boja. Celotno zbirko si je res vredno ogledati.

Simon Seljak

PRED DRŽAVNOZBORSKIMI VOLITVAMI 2026

Pogledi političnih strank na drugo svetovno vojno in na vrednote protifašizma ter slovenskega narodnoosvobodilnega boja

SOCIALNI DEMOKRATI

Odločitev za NOB je bila edina prava

Dobrih 80 let po koncu druge svetovne vojne in veličastni zmagi nad fašizmom in nacizmom je še vedno – tako kot vse doslej – neizpodbitno jasno, da je bila odločitev za narodnoosvobodilni boj edina prava odločitev. Tej odločitvi je dejavno sledilo mnogo Slovenk in Slovencev – mož in žena, deklet in fantov, ki so v težkih vojnih časih znali potegniti jasno črto med prav in narobe. To je bila odločitev za mir, za razvoj in blaginjo slovenskega naroda. Zavoljo te odločitve se je naš narod v velikih preizkušnjah prejšnjega stoletja postavil na pravo stran. Na stran, ki se je borila za demokratične vrednote.

Danes živimo v demokraciji. Imamo svobodo govora in imamo volitve, ki nam omogočajo, da odločamo o svoji prihodnosti. In prav zato se nam včasih zdi, da so te vrednote samoumevne. Pa niso. Zgodovina nas uči, da se vrednote lahko zelo hitro začnejo krhati – najprej z besedami, potem z dejanji. In politiki imamo pri tem posebno odgovornost. Ne zato, ker bi morali biti boljši od drugih, ampak zato, ker imamo večjo moč in s tem večjo odgovornost. Naša dolžnost je, da pri zgodovini ne iščemo izgovorov in da je jasno, na kateri strani stojimo – na strani človekovega dostojanstva, miru in spoštovanja. Kot socialni demokrat trdno verjamem, da svoboda in demokracija temeljita na pogumu in odgovornosti konkretnih ljudi. Ljudi, ki so v ključnih trenutkih znali prevzeti odgovornost. Zato je prav, da se ob spominu na preteklost zavedamo svoje odgovornosti v sedanjem aktualnem trenutku in tako tudi ravnamo. V politiki, v družbi in vsak v svojem okolju. Sam verjamem, da smo kot družba najboljši takrat, ko znamo ohraniti spoštovanje do preteklosti in odgovornost do prihodnosti. Ko sodelujemo in delujemo skupaj, v dobro naše celotne družbe – v dogovoru za mir, razvoj in blaginjo.

Spoštovani člani in članice združenj za vrednote NOB Slovenije, člani in članice partizanskih družin, prepričan sem, da je prav, da se dogodkov, v katerih se je kalil naš narodnoosvobodilni partizanski boj, spominjamo s ponosom in hvaležnostjo. To so si naši partizani in partizanke, borci in borke več kot zaslužili. V naši organizaciji negujemo in utrjujemo ta spomin ter ga predajamo našim zanamcem na izjemno spoštljiv in dostojanstven način. Vedno se rad odzovem tudi povabilu na prireditve, saj jih razumem kot poklon narodnoosvobodilnemu boju, borkam in borcem in ter hkrati kot kulturno bogate dogodke, ki nas opogumljajo – da se takrat, ko je najtežje, ne obrnemo stran, da se borimo za vrednote, v katere verjamemo, in da stojimo ob strani najbolj ranljivim v naši družbi.

Odločitev Slovencev za oborožen upor v drugi svetovni vojni je bilo tisto prelomno dejanje, ki je preprečilo, da bi nas okupator uničil in izkoreninil identiteto našega naroda. To je bila edina mogoča pot k osvoboditvi. In hkrati podlaga za to, da je Slovenija pozneje v preizkušnji osamosvojitvene vojne lahko postala samostojna in suverena država.

Tega se kot državljan in politik močno zavedam in zelo spoštujem vaše delo. Želim vam, da ostanemo tako povezani, ponosni in močni, kot smo bili vedno. Naj nas še naprej spremljata pogum in prizadevanje za dobro celotne skupnosti.

Matjaž Han

GIBANJE SVOBODA

S partizansko zmago smo premagali nacizem in fašizem

O delu Gibanja Svoboda zadnja štiri leta lahko vsak presodi sam. Narejenega je bilo veliko, začele so se reševati težave, v katere si desetletja nihče ni upal posegati, tudi glede odnosa do naše zgodovine in spoštovanja naše domovine. Čeprav se odnos do zgodovine na prvi pogled komu zdi nepomemben, je resničen in nepristranski pogled na zgodovino temelj ustvarjanja družbe miru, sožitja in sodelovanja.

Zgodovina je poleg ozemlja, jezika in kulture eden od najpomembnejših stebrov naroda. V Gibanju Svoboda smo trdno prepričani, da sta se slovenski narod in država izoblikovala v našem veličastnem narodnoosvobodilnem boju. S partizansko zmago smo premagali nacizem in fašizem, ki sta nas hotela uničiti in izbrisati. Partizanski boj je združil Slovence in nam priključil Primorsko. Z bojem naših partizanov in partizank je nastala naša prva država, ki je na teh temeljih leta 1991 tudi osamosvojila. Partizanski boj je bil tudi boj za boljše življenje vseh ljudi, enakopravnost žensk, bil je junaški boj za tovarištvo, enakopravnost in pravičnost. Žal pa tisti, ki nimajo obstanka brez laži, delitev in sovraštva, želijo našo zgodovino spremeniti ali kar izbrisati. Naša zgodovina jih zanima samo takrat, ko jo lahko zlorabijo. Zato smo že desetletja priča podlim lažem nekaterih politikov o naši zgodovini. Priča smo hujskanju, ki je sedaj prešlo že k odkritemu pozivanju k uničevanju spomenikov. Priča smo odnos do zgodovine, kakršnega imajo novodobni ustaši in četniki na Hrvaškem in v Srbiji ter novodobni fašisti in nacisti v Italiji in Avstriji.

Ker sta nacizem in fašizem najbolj nasilni in zločinski ideologiji v človeški zgodovini, je treba takšne pojave odločno preprečevati. Zato smo v zakon o javnem redu in miru dodali člene o prepovedi poveličevanja nacizma, fašizma ter njunih kolaborantov v javnosti. Skupaj s koalicijo smo popravili zgodovinsko laž ter največjemu primorskemu prazniku vrnili pravilno ime »priključitev«. Po desetletjih neuspešnih poskusov smo izgnancem in drugim vojnim žrtvam vsaj simbolično poplačali odškodnino za njihovo trpljenje. Takoj po nastopu mandata smo seveda Zvezi borcev povečali oziroma vrnili sredstva za delovanje, ki jih je neupravičeno zmanjšala prejšnja vlada. Žal smo se pri svojem delu ves čas spoprijemali z zavestnimi in nadutimi lažmi, ki so nam jih brez sramu govorili v obraz. V Svobodi smo se ne glede na to trudili, da bi razprave, tudi tiste o naši zgodovini, ohranili na dostojni ravni, brez laži in žalitev, nismo pa se pustili prestrašiti. To delo želimo v Svobodi nadaljevati: izboljševati življenje ljudi na vseh področjih, tudi na področju zgodovinske resnice in odnosa do nje. Prav zgodovina nas uči, kaj sledi, če na oblast z legalnimi volitvami pridejo nacisti in fašisti. Zato pozivamo vse članice in člane Zveze borcev, da se udeležijo volitev.

Dr. Robert Golob

LEVICA

Narodnoosvobodilni boj (je) prihodnost

Slovenija je nastala na temeljih narodnoosvobodilnega boja. Tradicija tega boja je zgodovinski spomin in živa vrednota, ki nas opominja, da svoboda, dostojanstvo in pravice nikoli niso samoumevni. V času, ko se po Evropi in svetu znova krepijo ideje izključevanja, sovraštva in avtoritarnosti ter – upajmo si priznati – fašizma, je dolžnost demokratičnih sil, da to dediščino ohranjamo in razvijamo.

Narodnoosvobodilni boj je potekal na dveh neločljivih ravneh. Prva je bil odpor proti okupatorju, torej boj za ohranitev slovenskega ozemlja, jezika, kulture, umetnosti in znanosti. Partizansko gibanje je v najtežjih razmerah dokazalo, da skupnost obstane le, če se zna organizirati, braniti svojo srž in verjeti v skupno prihodnost.

Druga, strateško prav tako pomembna raven pa je bila družbena revolucija. Narodnoosvobodilni boj je prinesel nepredstavljivo vojaško zmago, a tudi udejanjil prizadevanje za pravičnejšo družbo, za odpravo izkoriščanja in vzpostavitev solidarne skupnosti povezanih narodov. Ohranil je slovenski jezik, ozemeljsko celovitost in zgradil mrežo javnega zdravstva, infrastrukture, kulturnih domov, šol in fakultet.

Ta vizija socialne pravičnosti, enakosti in sodelovanja ostaja navdih tudi danes, ko v Levici razmišljamo o solidarni in zeleni prihodnosti.

Danes znova vidimo jasne znake, da se zgodovina lahko ponavlja. Doma in po svetu se krepi vpliv skrajne desnice, ki spodkopava demokratične standarde, napada manjšine, omejuje pravice žensk in spodbuja sovraštvo do drugačnih. Politike, kakršne danes simbolizirajo Donald Trump s svojo represivno migracijsko politiko in delovanjem službe ICE, Viktor Orbán z omejevanjem človekovih pravic in posega v svobodo zbiranja ter Benjamin Netanjahu s svojim genocidnim pohodom nad Palestinke in Palestince, so opozorilo, da demokracija ni zagotovljena brez pogojev in za vedno. Tudi doma se vedno znova soočamo z nevarnimi pojavi zgodovinskega revizionizma, nasilja in vandalizma. Uničevanje partizanskih spominskih obeležij – kot smo mu bili, recimo, nedavno priča v Dražgošah – je primer takšne nevarnosti. Ni le napad na kamen, temveč na skupen zgodovinski spomin in vrednote protifašizma.

Zato sta ohranjanje tradicij narodnoosvobodilnega boja in delovanje Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije ključnega pomena. Krovna protifašistična organizacija v državi povezuje zgodovinski spomin z odgovornostjo do prihodnosti. Borke in borci, vaše poslanstvo je varovanje dediščine in širjenje zavesti, da pravice niso nikoli podarjene, vedno so priborjene, zato se je zanje treba vedno znova boriti. Pravica do življenja brez terorja fašizma, nacizma, rasizma in drugih oblik diskriminacije je ena temeljnih pravic vsakega človeka. Ustvarjajmo družbo, v kateri bodo posamezniki lahko razvijali svoje potenciale ne glede na okoliščine, izvor ali socialni položaj. To je bistvo partizanstva: skupnost, solidarnost in pogum za pravičnost.

V Levici verjamemo, da je tradicijo protifašizma treba dejavno prenašati tudi v sodobno politično delovanje. Skupaj s progresivnimi silami, tudi s stranko Vesna, jo uresničujemo s prizadevanji za socialno državo, enakost, mir in zeleni razvoj.

Prihajajoče volitve so zato tudi odločitev o tem, kakšno družbo želimo: družbo strahu in izključevanja ali družbo solidarnosti in svobode. »Živel NOB« ni zgolj klic spoštovanja partizankam in partizanom izpred 80 let, je predvsem poziv k odgovornosti danes. Ohranimo demokracijo, ubranimo človekove pravice in gradimo solidarno prihodnost.

Levica

PREROD

Narodnoosvobodilni boj bo vedno neizbrisljiv del temeljev slovenske države

Narodnoosvobodilni boj je in bo neločljiv del slovenske državnosti in države. Ne glede na to, da živimo v času vzpona skrajnih revizionističnih političnih idej, ki ideološko in politično koreninijo v idejah fašizma in nacizma, ostaja zgodovinski pomen narodnoosvobodilnega boja nedvoumen in zgodovinsko dejstvo ter eden ključnih, če že ne ključni dokaz slovenske odločenosti preživeti kot narod, odraz želje po lastni državi, četudi v usodnih časih naše zgodovine.

Ključno sporočilo narodnoosvobodilnega boja ostaja nespremenjeno in aktualno tudi danes v tem vse bolj nestabilnem in nepredvidljivem svetu. To je sporočilo ljubezni do lastne grude in domovine, sporočilo poguma in odločnosti v boju za lastno svobodo in državo in družbeno pravičnost. Narodnoosvobodilni boj je zgodovinsko neizbrisljivo postavil Slovenke in Slovence na pravo stran zgodovine, saj so bili v koaliciji z zavezniškimi silami v boju proti zlu tedanjega časa – nacifašizmu! Zato so ideja narodnoosvobodilnega boja in njegove vrednote v svetu, v katerem se ruši povojna mednarodna ureditev, temelječa na urejanju meddržavnih odnosov na podlagi mednarodnega prava in sodelovanja v okviru Organizacije združenih narodov (OZN), toliko bolj pomembne in relevantne. Nikakor ni naključje, da sta OZN in NOB izhajala iz istega zgodovinskega trenutka – vzpostavitve miru na temelju spoštovanja vrednot.

Prav to so razlogi, da sta v svetu, v katerem živimo, tarči poskusov revizionizma zgodovine in pritiskov, prav tistih sil, zoper katere se je narodnoosvobodilni boj podobno kot narodi, združeni v protifašistični koaliciji, predhodnici OZN boril. Skoraj nepredstavljivo se zdi, da je po osmih desetletjih in največji globalni moriji v zgodovini človeštva o tem treba ponovno govoriti in ponovno braniti težko priborjene vrednote.

A pomembno je zgolj eno dejstvo: NOB je, zaseda in bo tudi v prihodnje zasedal pomembno mesto in vlogo v sodobni slovenski družbi. Ne glede na vse politične razprave ostaja neizpodbitno zgodovinsko dejstvo, da je bil NOB po akciji generala Maistra odločilni zgodovinski trenutek, ki je postavil temelj sodobne slovenske države. Prav zaradi NOB je Slovenija kot država utemeljena na protifašizmu in dolžnost nas vseh je, da ne dovolimo, da se to na kakršen koli način spremeni.

Pomembno poslanstvo pri tem ima Zveza združenj borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja Slovenije (ZZB NOB Slovenije) in mora kot pomembna civilnodružbena kolektivna organizacija ohraniti svoje mesto in vlogo v družbi. Ne samo z ohranjanjem spomina na NOB, ampak predvsem z aktivnim opominjanjem družbe in še posebej vsakokratne oblasti na pomen NOB za slovensko državo in na pomen protifašizma v sodobni slovenski družbi.

V Prerodu – stranki Vladimirja Prebiliča smo trdno zavezani vrednotam, s katerimi je slovenski narod v najbolj temnem trenutku svoje zgodovine odločno krenil v narodnoosvobodilni boj in zagotovil preživetje naroda in njegovo prihodnost!

Vladimir Prebilič

NADALJEVANJE NA STRANI 16

IMELI SMO LJUDI

Boris Anton Weiss

Konec januarja smo se na pokopališču Videm nad Brezovico pri Starem trgu ob Kolpi poslovili od Borisa Antona Weissa, rojenega leta 1926, udeleženca narodnoosvobodilnega boja, ki je po koncu druge svetovne vojne vse do upokojitve leta 1984 deloval v vojaški službi. V svoji bogati in pisani karieri je opravljal številne odgovorne naloge doma in v tujini. Med drugim je bil pomočnik vojaškega atašeja v Washingtonu, oficir za zveze mirovnih sil UNEF v Kairu, služboval je v Bagdadu ter deloval v posebnem oddelku ministrstva za obrambo, pristojnem za stike s tujimi vojaškimi predstavniki, akreditiranimi v Jugoslaviji.

Poleg vojaške in diplomatske poti je Boris Anton Weiss pustil pomembno sled tudi v zgodovinopisju in pri ohranjanju zgodovinskega spomina Poljanske doline ob Kolpi. Bil je soavtor zbornika Poljanska dolina ob Kolpi I (2010), avtor obsežnega zbornika Poljanska dolina ob Kolpi II (2017) ter avtor knjige Napad na okupatorsko postojanko v Starem trgu ob Kolpi, 1. junij 1942 (2012).

Leta 1942 so italijanski okupatorji uničili njegovo domačo hišo v Predgradu. Zaradi sodelovanja s partizani je bila njegova mati obsojena na osem let zapora v ženski kaznilnici v Perugii, oče pa je bil skupaj z drugimi vaščani interniran v koncentracijsko taborišče v Padovi. Boris in njegov brat sta se v teh težkih okoliščinah pridružila partizanskemu gibanju.

Iz povojnega obdobja sta se mu posebej vtisnila v spomin delo prevajalca pri Josipu Brozu Titu in srečanje z generalom Dwightom Davidom Eisenhowerjem, ko mu je leta 1953 v Beli hiši osebno čestital ob izvolitvi za predsednika Združenih držav Amerike.

Na pogrebu so se mu z besedo poklonili Janko Veber v imenu ZZB NOB Slovenije, ZZB Črnomelj in KS ZZB Stari trg ob Kolpi, Marija Pavlič v imenu krajevne skupnosti Stari trg ob Kolpi in Poljanske doline ob Kolpi ter Katarina Kapš v osebnem imenu in imenu prijateljev. V slovo so zazvenele partizanske pesmi v izvedbi grajskih pevcev Kulturno-športnega društva Predgrad. Posebej ganljiv je bil zapis, ki mu ga je posvetila vnukinja Sonja. Med drugim je zapisala:

»Kadar smo v šoli pisali o svojem idolu, je bilo običajno izbrati filmske ali glasbene zvezde.

Jaz sem pisala o tebi. Ti si bil moj idol. S tabo sem se učila nemščino in poslušala zgodbe o mestih, ki si jih obiskal, in o ljudeh, ki si jih spoznal.

Dajal si mi občutek pomembnosti, ponosno si čuval moje risbe in posnetke pesmic. Veselil si se vsakega mojega še tako majhnega uspeha.

Žal mi je, da te tvoja pravnukinja ne bo spoznala, vendar te bo spoznala iz naših zgodb.

Srečen je vsakdo, ki te je poznal.«

Dr. Božidar Flajšman

Tone Ponikvar

Barje je izgubilo velikega človeka, Toneta Ponikvarja z Ižanske ceste. Dolga desetletja je bil dejaven član krajevne organizacije Združenja borcev za vrednote NOB Barje in nepogrešljiv na vseh prireditvah, še posebej v Kozlarjevi gošči na domačem Barju. Bil je svobodomiseln in pošten, zgovoren in prepričljiv, bistrega uma vse do konca, predvsem pa vedno prepričan protifašist in živa priča druge svetovne vojne.

Izjemen privilegij je bil usesti se z njim in ga poslušati. Najbolj krute, a hkrati najbolj zanimive so bile dogodivščine iz vojnega časa, ko je odraščal v okupirani Ljubljani. Ker je bila domača hiša onkraj italijanske kontrolne točke, je na poti v šolo na Rakovnik moral dnevno prečkati to točko. Nekoč so ga italijanski fašisti na kontroli ustavili in dolgo zasliševali. Sumili so, da je kurir Osvobodilne fronte. Nagnali so ga domov in mu prepovedali znova prečkati kontrolno točko. Tone poslej ni več hodil v šolo. Šolanje je nadaljeval po koncu vojne.

Strokovna in poklicna pot ga je popeljala v železničarske vode, zato je prekrižaril celotno Jugoslavijo. Proslavil pa se je s posebnim podvigom. Ko je nadomeščal strojevodjo, za kar ga utrujeni strojevodja ne bi smel pooblastiti, ker še ni imel potrebnih dovoljenj, je preprečil trk tovornega vlaka s trolejbusom, ki se je zataknil med zapornicami na takratni Titovi cesti med Bavarskim dvorom in Razstaviščem. Mladi Tone je za las preprečil nesrečo, vendar je odlikovanje za zasluge prejel odsotni strojevodja. Takratni časopisi so na dolgo in široko pisali o pogumnem strojevodji, ki je preprečil pravi pokol potnikov na trolejbusu, z njim delali intervjuje in ga kovali v zvezde. Vendar so bile zasluge za izognitev nesreči samo Tonetove. Ta resnica pa je ugledala luč sveta v dokumentarnem filmu, v katerem Tone govori o svojem življenju.

Resnicoljuben, kakršen je bil, je redno spremljal politično in družbeno dogajanje pri nas in v svetu. Na laži in potvarjanja zgodovine je bil naravnost alergičen. Najbolj pa ga je prizadelo lažno prikazovanje žrtev medvojnega in povojnega nasilja. Medtem ko je hodil na ižansko pokopališče, kjer počivajo njegovi predniki, je opazil spremembo na nagrobni plošči, namenjeni spominu na medvojne žrtve. Njegov bratranec, ki se je boril in padel v vrstah belogardistov, je bil zapisan kot žrtev komunističnega nasilja, čeprav je bil najprej ranjen v boju in je kmalu zatem umrl zaradi posledic strelnih ran. Toneta je to preganjalo do smrti. Želel je doseči, da se tabla umakne in nadomesti s pravilnim povzetkom dogodkov. S pismi se je oglašal tudi v dnevnem časopisju. Popravka mu sicer ni uspelo doseči, je pa ta neresnica zabeležena, zato ostaja naloga svojcev in vseh nas, da se po njegovem zgledu še naprej borimo za resnico in pravico.

Tone je bil tudi izreden gostitelj. Vsako priložnost je izkoristil, da je povabil k sebi na kavo in prigrizek. Kljub skromni pokojnini ni skoparil. Skoraj ni besed, s katerimi bi bilo mogoče opisati vse njegove odlike.

ZB za vrednote NOB Barje

Anže Mrak

Ko ti naenkrat zmanjka besed, besed o nekom, ki ti je bil blizu, potem si lahko misliš, kako močno ti ta nekdo manjka. Izgubil sem izjemnega tovariša. Z njim sva v času prijetnega poletja snovala nemalo smelih načrtov. Za splošno dobro, ne za denar. In ker nama teh načrtov ni bilo dano izpolniti, bi se rad zahvalil za čas najinega poznanstva, tovariških srečanj, zaupanja in sodelovanja. Energija, ki naju je pri vsem tem nepozabnem druženju, delu in ob vsakem najinem srečanju povezovala, je dana le nekaterim. Nama je bila dana.

Razdajal se je na vse konce in kraje. Vsem je pomagal, kolikor je bilo v njegovi moči. Skrbela ga je varnost domačih, sodelavcev, pohodnikov in planincev. Energije je imel za cel razred srednješolcev. Reševal je stvari, pri katerih so se drugi izgubili. Govoril je tudi, da se moraš z mesta premakniti, kajti če se ne premakneš, pomeni, da si nekje obstal.

In tako nam je kruta usoda sredi najbolj zagnanih idej vzela predsednika, tovariša, prijatelja, iskrenega domoljuba. A še veliko huje je, da je njegova družina izgubila očeta, moža, sina, brata, strica …

Kot pravi tovariši se zavezujemo, da bomo nadaljevali njegovo delo: ohranjali naše skupne vrednote, spoštovali sočloveka, nudili pomoč nevidnim osebam, ponudili roko tudi drugače mislečim in cenili življenje, kot ga je Anže (1977–2025) v čisto prekratkem, a zelo polnem in plodnem življenju!

Božo Janežič, ZB za ohranjanje vrednot NOB Žirovnica

Anton Kostevc

21. januarja smo se na ljubljanskih Žalah poslovili od našega rojaka, borca Kozjanskega odreda, visokega vojaškega častnika, očeta in starega očeta, izjemnega človeka Antona Kostevca - Tonija. Rodil se je 6. julija 1927 v Pišecah, med drugo svetovno vojno je bil izgnan v tujino, vendar je od tam pobegnil in se februarja 1944 pridružil bratu Rudiju v Kozjanskem odredu. Razporejen je bil v 2. četo I. bataljona in z njo je prehodil vso slavno pot odreda do konca vojne na Poljanah pri Slovenj Gradcu.

Po vojni je ostal v JLA in najprej odšel v srednjo vojaško šolo v Bileču, nato pa je bil razporejen kot častnik v Makedonijo. Pozneje je končal vojaško akademijo in opravljal številne odgovorne naloge na področju varnosti in zaščite. Med drugim je poveljeval četi za varovanje maršala Tita in generalštaba. Kot izjemno sposoben in zanesljiv je bil premeščen za vojaškega atašeja in vodjo jugoslovanskega kontingenta v Iraku. Po vrnitvi domov je dosegel premestitev na poveljstvo v Ljubljano, kjer je delal do upokojitve. Bil je prejemnik večjega števila visokih vojaških odlikovanj.

Sicer je bil ljubeč in skrben mož in oče sinu in hčeri ter navdih najmlajši generaciji Kostevčevih. Vseskozi je ohranjal stik s širšo družino na Brežiškem, s svojimi Kozjanci je hodil na proslave in se družil s soborci. Večkrat je bil naš gost na proslavi ustanovitve Kozjanskega odreda, vendar mu je bolezen preprečila, da bi bil ob 80. obletnici ustanovitve naš slavnostni gost. Žal so ga tako prapori Kozjanskega odreda in združenj borcev za vrednote NOB Ljubljana Šiška in Brežice pospremili le še na zadnjo pot. Ohranili ga bomo v trajnem spominu!

ZBV NOB Brežice

NOVICE IZ NEKDANJIH TABORIŠČ

Buchenwald in Dora

Osrednja spominska slovesnost ob 81. obletnici osvoboditve koncentracijskega taborišča Buchenwald v Thuringiji v bližini Weimarja bo v nedeljo, 12. aprila 2026, spominska slovesnost v nekdanji podružnici taborišča Buchenwald v Dori pri Nordhausnu, ki je pozneje postalo samostojno taborišče, pa v ponedeljek, 13. aprila.

Osrednja tema prireditev v obeh taboriščih bo odpor. Spominske slovesnosti pripravljata Mednarodni komite Buchenwald - Dora in Fundacija spomenikov Buchenwald in Mittelbau-Dora. Generalna skupščina mednarodnega komiteja Buchenwald – Dora bo v soboto, 11. aprila, prav na dan osvoboditve taborišča Buchenwald, v hotelu Kaiserin Augusta v Weimarju. Po skupščini načrtujejo tradicionalno sajenje spominskih dreves. Nedeljsko osrednje dogajanje se bo v Buchenwaldu začelo z letnim srečanjem Taboriščne delovne skupine (LAG) v kinematografski dvorani, zatem pa bo mogoč vodeni ogled nekdanjega koncentracijskega taborišča, v katerem je umrlo 56 tisoč ljudi, pod naslovom »Zgodovina. Zavedanje. Akcija.«.

Osrednje dogajanje bo na nekdanjem zbornem mestu (Appelplatzu) z začetkom ob 13.30. Pri spominski plošči bodo ob tej priložnosti predstavniki držav, iz katerih so bili taboriščniki, položili vence. Slovesnosti se bosta udeležila tudi delegacija ZZB NOB Slovenije in predstavnik veleposlaništva Slovenije v Berlinu. Po tradiciji se bo dogajanje zatem preselilo v spominski park k »zvoniku«, kjer ima svoj spomenik tudi Jugoslavija.

Vhod v nekdanje taborišče na hribu Ettersberg nad Weimarjem

J. A.

Bergen-Belsen

V Bergen-Belsnu je bilo zaprtih 550 Slovenk in Slovencev, od tega jih je 250 umrlo. Taborišče je bilo osvobojeno 15. aprila 1945. Danes na tem območju ni več barak in tudi krematorija ne. Stojijo le osrednji spomenik in nekaj manjših spomenikov. Preostali del taborišča pa predstavljajo gomile množičnih grobov. V letih od 1941 do 1945 je v taborišču umrlo skoraj 20.000 sovjetskih vojnih ujetnikov in še 50.000 drugih taboriščnic in taboriščnikov. Približno 35.000 jih je umrlo zaradi tifusa v prvih mesecih leta 1945 in po osvoboditvi taborišča. Tu sta februarja ali marca 1945 zaradi te bolezni umrli tudi Ana in Margot Frank. Nekaj časa je bil v Bergen-Belsnu zaprt tudi Boris Pahor, ki je dogodke v več taboriščih opisal v svojem avtobiografskem delu Nekropola. Okuženo taborišče so požgali 21. maja 1945.

S. B., foto: Ivanka Kumelj

NAGRADNA KRIŽANKA

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagradna križanka« ali pošljite na elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si **do 15. marca 2026** Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Izžrebani reševalci križanke iz 123. številke časopisa Svobodna beseda

1. Dorotej Nared
Vodovodna pot 40, 1381 Rakek
2. Milena Kovač
Juša Kramarja 26, 9232 Črenšovci
3. Silvo Malgaj
Zdraviliška 25, 3272 Rimske Toplice

Rešitve križanke:
PSIČKAR, ANK, EROTOMANIJA, SESIP, NANOS, NČ, VISKI, RT, IKSORA, VEKE, KOL, ARENDAL, KASNITEV, SPOKOJ, OŽINA, AMADEUS, NEIL, NEC, TOMAJ, OSE, GK, LE, ETA, AKVATERARIJ, SENO, LED, LA, DRUK, TN, PRILIVANJE, DR, AJDNIK, KONJAČIJA, TERASA, ENDE, INES.
Geslo: PESNIK, SREČKO KOSOVEL, TOMAJ, KRAS.

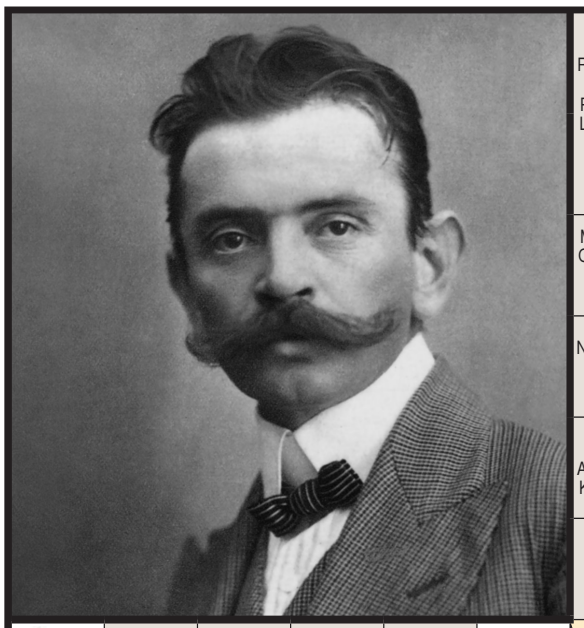

RENTGENSKO PRESVETLJEVANJE DIASKOPIRANJE	ŠAHOVSKA FIGURA, KRALJICA	GESLO 1	VHODNO PREDDVERJE, ATRIJ	SADNA PIJAČA	OKVARA	OSKAR LANGE	GESLO 2	SVETA PRAVOSLAVNA PODOBA	SLOVEN. PISATELJ (JANEZ, "BOBRI")	PAPIGA ARA						
MOŠKI, KI OPRAVLJA AVTOVLEKO																
NEKDANJA NEMŠKA VALUTA						VRSTA BREZALK. PIJAČ / LUTKAR MAJARON										
JUŽNOAMERIŠKA KUKAVICA				AVSTRIJSKI POLITIK (KARL)												
RUŠA, VAŽA	CHARLES UPTON / IT.MOTOCIK.(VALENTINO)			POPOTNICA IN KNJIŽEVNICA KARLIN	NEKDANJA VELŠKA PRINCESA / PRESTOL											
SVOBODNA BESEDA	REJEC PSOV	PRIPADNICA OLMEKOV V MEHIKI	DEL ZOBOVJA	IVERNA PLOŠČA	GESLO 3 / ODLOČNA ZAHTEVA, TERJANJE								ČRTICA	PRIPADNIK INKOV	EGIPČANSKI BOG SONCA	
POZITIVNI ELEKTRON								LOJZE ROZMAN / RIMSKI NARAVOSLOVEC			ČISTILEC DIMNIKOV	RAZJEDA, ULKUS / GRŠKA BOGINJA USODE				
GESLO 5																
AMERIŠKA UMETN. DRSALKA GLENN(IZ: BERMA)					PRIPADNICA SATANIZMA											
RUDOLF EISLER			RIHARD JAKOPIČ / OSTUGA, OGABA		GRŠKA REKA, EVROTAS				REKLAMNI LIST	SUROVINA ZA OPIJ / OTO PESTNER				VRAŽEVERJE	SLOVENSKI KIPAR (DRAGO)	
RASTLINA ZA PRIDOBIVANJE KOKAINA / MADŽARSKI SLIKAR (LASZLO; IZ: LAPA)					ODRASEL MLADENIČ V STARI GRČIJI (IZ:BEEF)	BENEŠKO KOPALIŠČE	GIB TRUPA NAPREJ / ČISTINA V GOZDU					OUT / SLOVENSKI VIOLIST (MILE)				
GESLO 4								PRIPOVEDNI PESNIK / LADKO KOROŠEC					RAJKO RANFL / VRSTA RAZCVETA			
NEKDANJI VZHODNI SLOVAN				IZDAJALEC / ROBERT OWEN						PLESALEC KOLA / MITJA OKORN						
GNETENJE MIŠIC PO NAČELIH AJURVEDE																
PARTIZANSKI POVELJNIK AMBROŽIČ NOVLJAN					KAČA UDAV			KDOR JE V DONOSNI SLUŽBI, STREMUH								

SVOBODNA BESEDA je glasilo ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije
Zanj: Marijan Križman, predsednik
Uredniški odbor: dr. Ivan Svetlik (predsednik), dr. Martin Premk, dr. Maca Jogan, Mitja Meršol, dr. Nevenka Troha, Črt Kanoni
Odgovorni urednik: Janez Alič
telefon: 041 686 322
elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si
Oblikovanje: Vid Brezočnik
Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:
ZZB za vrednote NOB Slovenije,
Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
barbara.filipic@zzb-nob.si

SLOVENSKO PRIMORJE

Potovanje skozi čas

Krajevna organizacija ZB za vrednote NOB Majda Vrhovnik je 15. oktobra lani pripravila zanimiv enodnevni obisk Primorske. Namen tega izleta je bil osvežiti spomin na zgodovinski lok prelomnih dogodkov v boju primorskih Slovencev za osvoboditev izpod fašizma in boja za samostojno Slovenijo v 20. stoletju.

Ob prihodu na Primorsko nas je v Divači pričakal predsednik društva policijskih veteranov Sever za Primorsko in Notranjsko Fabio Steffe, in sicer pri spominskem obeležju »En dan preje«, kjer nas je seznanil z dogajanjem, ki je tam potekalo 26. junija 1991, med napadom jugoslovanske armade na Slovenijo. V nadaljevanju nas je pot vodila do Kopra, kjer smo se ustavili na Titovem trgu. Tam nas je Jadranka Šturm - Kocjan, predsednica koprske sekcije Društva TIGR, seznanila z bistvom te prve protifašistične organizacije v Evropi, v uvodu pa smo se ob prihodu na kratko seznanili še z zgodovino mesta Koper. V Primorskem muzeju smo se pod vodstvom kustosa seznanili s srednjeveškim Koprom, podrobneje pa z uporom proti fašizmu in naglo rastjo Kopra kot pomembnega industrijsko-gospodarskega in logističnega središča po drugi svetovni vojni v novi Jugoslaviji, ko je bila Primorska, sicer žal brez Trsta, priključena k Sloveniji oz. takratni Jugoslaviji. Večinoma moški del udeležencev ekskurzije pa si je po zaključku muzejskega programa ogledal še zbirko mopedov, motornih koles in izvenkrmnih motorjev za čolne v muzeju tovarne Tomos.

Ekskurzijo smo končali v Trstu z obiskom Slovenskega narodnega doma, kjer nas je vodička seznanila s trenutnim stanjem vračanja tega kulturnega objekta zamejski skupnosti Slovencev v Italiji. Znano je, da so se leta 1921 zgodili žalostni dogodki, ko je bil Slovenski dom požgan po spopadu med italijanskimi fašisti in zavednimi Slovenci. Pri tem objektu v Trstu smo resnično občutili vso težo boja primorskega človeka za narodno osvoboditev in se prepričali, da lahko edino mirno sožitje med narodi zagotavlja mir, ki je temeljna človekova vrednota in predpogoj za normalno življenje.

Boj za Republiko Slovenijo kot samostojno državo je bil na Primorskem v prejšnjem stoletju še posebej dolg, saj je trajal kar sedem desetletij. Primorski Slovenci so bili prvi antifašisti v Evropi, ko so se po prvi svetovni vojni uprli fašističnim silam v Italiji pa do partizanskega boja v drugi svetovni vojni, ko smo skupaj premagali nacifašizem, ter do izbojevanja svoje lastne države v osamosvojitveni vojni leta 1991.

»Historia magistra vitae est!« - »Zgodovina je učiteljica življenja!«

Branko Kromar

PISMO

Ne joči, mama,
saj me rana več ne skeli.
Verjemi, še enkrat rada bi dala
za veliko stvar svojo mlado kri.

Ne joči, mama!
Poglej: iz tisoč oči
iskra, ki sem jo vžgala,
kot kres gori.

Ne joči, mama,
Ker le to me boli.
Bodi, kar smo mi vsi,
in tudi ti stisni pesti.

Vojka
(Mlado partizanko Vojko so ubili gestapovci 1. maja 1945 nad Zagorjem ob Savi.)

NADALJEVANJE S STRANI 13

Pogledi političnih strank na drugo svetovno vojno in na vrednote protifašizma ter slovenskega narodnoosvobodilnega boja

PIRATSKA STRANKA SLOVENIJE

Vzpon fašizma v 21. stoletju ali zakaj so vrednote NOB danes še bolj aktualne kot pred 80 leti

Letos mineva 81. leto, odkar so demokratične in socialistične sile skupaj premagale pošasti fašizma in nacizma. A danes je fašizem znova na pohodu, tako v vojni v Ukrajini, v genocidu v Gazi kot tudi na političnem parketu evropskih in drugih za zdaj še dokaj demokratičnih držav. Vzpon desnega populizma je skrb vzbujajoč, vrnila se je nacistična propaganda, laž je postala alternativna resnica, hujskanje in laganje »na debelo« sta se vrnila v politiko kot legitimni sredstvi komunikacije z javnostmi.

Porast zgodovinsko že zavržene genocidne politike v Evropi je predvsem posledica delovanja »desnosredinske politike«, ki je »prestreljena« z lobiji, ki agitirajo za zasebne interese korporacij in proti interesom državljanov EU. Zato je največja politična perverzija Evropskega parlamenta »Evropska ljudska stranka«. Prodajajo se kot krščanski demokrati, v resnici pa v večini primerov glasujejo v korist lobijev in korporacij ter v škodo državljanov Evropske unije. Razočarani volivci iščejo alternative, ki jih najdejo v še bolj zavržnih skrajno desnih politikah, ki izkoriščajo skorumpiranost »zmerne desnice« in upad zaupanja volivcev v politiko.

Liberalna sredina medtem tava v temi, levica pa je v času korporativnih medijev potisnjena na medijski rob in obenem deležna kritik, da je s svojo pasivnostjo in prepočasnim obravnavanjem eksistenčnih težav evropskih državljanov, kot sta na primer vsesplošna draginja in migrantska kriza, ki je glavno gonilo vzpona skrajne desnice, omogočila porast prav le-te.

Porast skrajne desnice torej ni povezan samo s pasivnostjo leve politike, ampak s korupcijo in klientelizmom samooklicane »desnosredinske politike«.

V drugi svetovni vojni smo Slovenci pokazali, da se znamo postaviti zase in se upreti okupatorjem z genocidnimi nameni. Brez narodnoosvobodilnega boja danes ne bi bilo samostojne Slovenije. Če bi v drugi svetovni vojni zmagal fašizem, pa danes verjetno ne bi bilo več niti Slovencev niti slovenskega jezika. Tako fašizem kot nacizem sta do Slovencev in Slovanov nasploh gojila genociden odnos. Zato je danes še toliko bolj skrb vzbujajoče, da se nad temi zavržnimi ideologijami navdušujejo mladi Slovenci, ki ne razumejo, da so bile te uperjene tudi proti slovenskemu narodu.

Če želimo, da Slovenija ne potone v orbanovski, putinovski ali trumpovski mrak, se moramo vse demokratične sile boriti proti fašizaciji Slovenije in EU. In tu nam je narodnoosvobodilni boj lahko zgled, kako si lahko tudi »mali narod« izbori svoj prostor pod svobodnim soncem.

Smrt fašizmu, svoboda narodu!

Piratska stranka Slovenije

MI, SOCIALISTI

Čez meje mogočega

Marx, Engels in drugi zgodnji teoretiki socializma in komunizma nam najbrž ne bi verjeli, če bi jim povedali, da je bila druga država na svetu, v kateri je njen delavski razred tako rekoč na lastno pest izvedel socialistično revolucijo, kraljevina južnih Slovanov. Nazadnjaška kraljevina, ki je do okupacije obstajala komaj 23 let, z industrializacijo v povojih, ogromnimi razlikami med njenimi območji, z neenotnim jezikom in celo pisavo. A kljub temu je delavski razred drugič v zgodovini zmagal prav na naših tleh.

Komunisti so že ob začetku okupacije spoznali poseben zgodovinski trenutek, v katerem so se znašli. Na območju celotne Jugoslavije so bili edina politična sila, ki se je borila ne za vrnitev v siromašno življenje pred okupacijo, ampak za radikalno drugačen, boljši svet, ko bo osvoboditev nekoč izborjena. Svet, v katerem so narodi enakopravni, noben človek ne zatira drugega in v katerem se lahko iz revščine in izkoriščanja dvignejo tudi ljudstva zunaj svojih meja.

V tednih po zmagi zaveznikov v Evropi – na našem območju so boji potekali še dobra dva tedna po predaji, ko so domači kvizlingi kljub zaukazani predaji bežali v Avstrijo – se je zgodilo prav to. Znoj, kri in življenja partizanov so spremenili družbeni red v Jugoslaviji iz reakcionarne nacionalistične kraljevine v ljudsko republiko z delavci na čelu.

O tem, kaj je danes mogoče, marsikdo pove marsikaj. Če bi partizanom povedali, da je največ, kar lahko danes naredimo za delavski razred, to, da zvišamo upokojitveno starost, omejimo pokojnine, se uklonimo delodajalcem in pokorimo imperialistom, bi nas kaj debelo gledali in zmajali z glavo. Če bi jim ob zlomu podnebja dejali, da bomo okoljsko krizo reševali s subvencijami in davčnimi odpustki kapitalu in bogatašem, ki jo ustvarjajo, bi prijeli za šmajser.

Naši babice in dedki so v obdobju, ko je sprega okupatorja in domačih pomagačev iztrebljala narode Jugoslavije, na svoj prapor zapisali ne le upor proti poginu naroda, ampak socialistično revolucijo, ki naj odpravi temeljne razloge za vzpon fašizma, to je režim kapitalističnega izkoriščanja. Kljub nerazvitosti Jugoslavije, kljub ilegalnosti delavskih organizacij, kljub domačim kvizlingom so se odločili boriti – in zmagali. Niso zmagali, ker bi privolili v manjše zlo. To so storili izdajalci. Partizani so zmagali prav zato, ker so zlo v celoti zavrnili in v boj odkorakali načelni. To, da naša oblast danes pokorno sledi komandi iz Washingtona, Bruslja in Berlina, je izdaja vrednot, za katere so se borili. Socialisti nasprotno tako nekoč kot danes vztrajamo: tuje vojne nočemo, svoje solidarnosti ne damo!

Miha Kordiš

SPOMINI

Pripoved Ernesta Noča

Leščan Ernest Noč je svoji hčeri Alenki Rozman pripovedoval o vojnem času. Njegove spomine je ob navzočem očetu prebrala na komemoraciji 30. oktobra lani v Lescah.

»Naj začnem svojo pretresljivo vojno zgodbo, ki me pravzaprav preganja že vse življenje, z letom 1942. Takrat sem bil star devet let in pol, z mamo, očetom in starejšim bratom smo živeli v svoji hiši na Koroški Beli. Vojna se je srhljivo razmahnila, to je bil čas surovega ravnanja Črne roke, množičnih streljanj nedolžnih talcev, neskončnih zasliševanj gestapa in njegovih nenadejanih nočnih prisilnih obiskov z zastraševanjem poštenih družin in zato večnega strahu, ki nas je, posebno otroke, dobesedno ohromil.

Bil je tudi čas pomanjkanja stanovanj, zato je v jeseniški železarni nadrejeni mojega očeta tako rekoč prisilil vzeti na stanovanje njegovo družino, ki je namerno ne bom poimenoval s celim priimkom, ampak le s prvo črko: družina G. Živeli so zgoraj v naši hiši in mi spodaj. Otroci se med seboj nismo družili. Ves čas smo imeli nesrečen občutek, da imajo skriven podel načrt z nami.

Aprila 1942 se je okrog dveh popoldne pred hišo ustavil mercedes z dvema gestapovcema, ki sta iskala mojega očeta. Ko se je nič hudega sluteč vrnil iz službe, sta ga nasilno skupaj z mamo odpeljala na sedež gestapa na Jesenicah. Tam so očeta obdolžili sodelovanja v narodnoosvobodilnem boju, kar je oče seveda zanikal, čeprav smo prav takrat v hlevu skrivali ranjenega partizana. Najzloglasnejši gestapovec, Drušky, ga je močno brcnil v mednožje, tako da je oče grdo padel in se pri tem močno udaril v glavo. Čez nekaj časa so tja privedli naša stanojemalca, ki naj bi ga postavila na laž. Oče je takoj dojel, da sta ga prav onadva izdala.

Očeta in mamo so po zaslišanju odvedli v zapor v Begunje. S 14-letnim bratom sva tako ostala sama. Ne morem mimo spominov na občutke osamljenosti, strahu in hude lakote. Takrat je zame poskrbela moja stara mama. Z vlakom sva se odpeljala na Koroško ter na kmetijah prosila za delo in hrano. V šoli sem imel skrbno učiteljico Danico Šetinc, ki me je ob neki priložnosti odpeljala v zapor v Begunje, kjer sem zadnjič videl svojega očeta. Njegovega strtega pogleda ne bom nikoli pozabil. Več kot očitno je vedel, kakšna usoda ga čaka. Po večkratnem mučenju so očeta 26. julija 1942 kot enega izmed 21 talcev ustrelili v Križah pri Tržiču. Ko je mama izvedela, kaj se je zgodilo z njim, je doživela živčni zlom. Pravzaprav jo je to rešilo Dachaua, saj so jo s še 21 ženskami nameravali tja odpeljati. Nobena od njih se ni vrnila iz taborišča. Mojo mamo pa je gotove smrti rešil radovljiški zdravnik, dr. Šarec, saj je Nemce nekako prepričal, da tako ali tako ne bo preživela prevoza do taborišča. Po dobrih treh mesecih se je popolnoma zlomljena vrnila domov, a bila je vsaj živa.

Po vojni je gospod G. na sojenju v današnjem Gledališču Tone Čufar priznal, da so se hoteli polastiti naše hiše, zamisel za to pa da je zrasla na zelniku njegove žene. Moj brat je njegovo ženo po naključju srečal v vasi in jo privezano na kolo privedel na zaslišanje. Oba sta bila obsojena na smrt. Na Jesenicah so ju izpostavili zakonu ulice in besni ljudje so njega tako pretepli, da je čez nekaj dni umrl. Njo so z Jesenic izgnali, preživela pa je le zato, ker sta bila baje njena brata partizana med vojno.

Tudi brat je 1944. leta v starosti 16 let pristal v begunjskem zaporu, saj je bil član SKOJ. Pretepli so ga tako zverinsko, da je s hudimi ranami obležal za 14 dni. Gotove smrti ga je rešila le njegova mladost. Po vojni ni nikoli več hotel vstopiti v to hišo groze, Begunj se je vedno izogibal v velikem loku. Tudi k očetovemu spominskemu kamnu v času komemoracij ni hotel iti. Danes lahko rečem, da te groze ni nikoli prebolel. Naj omenim še to, da je moj brat tri tedne, preden so očeta dejansko ustrelili, dobil namig, da je oče padel v streljanju 50 talcev, ki se je zgodilo 1. julija 1942 v Mostah pri Žirovnici. Peš se je odpravil na to nesrečno morišče, obračal ustreljene talce, a odleglo mu je, saj očeta ni bilo med njimi. Ti prizori čiste groze so ga zaznamovali za vse življenje!

Ob koncu bi rad dodal, da je to le kanček vsega hudega, kar se je takrat dogajalo. Nihče si ne zasluži tako krivičnega in surovega ravnanja. Nikoli ne bom pozabil, kako je gospa G. veselo prepevala v hiši zgoraj, ko je izvedela, da je bil moj oče ustreljen. Vojna mi je dobesedno ukradla otroška leta. Nikoli nisem prebolel, da so mi tako nasilno odvzeli nadvse ljubečega očeta in skoraj zlomili mojo mater.

NADALJEVANJE S STRANI 7

Celo hladnokrvni Patton je bruhal

Auschwitz-Birkenau je sinonim »pekla na zemlji«.

Gre za zavržna dejanja brez primere, ki ne zdržijo korektne zgodovinske analize in kritike, zlasti še v poskusih enačenja holokavsta in maščevanja Judov (ter drugih zmagovalcev) nad izvajalci genocidne rasne politike. Britanski zgodovinar Keith Lowe v svoji knjigi Savage Continent ocenjuje, da je bila »vsa Evropa po koncu vojne en sam kaotičen, anarhičen, neopisljiv poboj. Bila je eno samo orjaško pokopališče. Maščevalne sile so bile neukrotljive, maščevanje pa povsod strašno. Spomnimo se primera iz Dachaua, kjer so preživeli taboriščniki obračunali z izvajalci holokavsta tako, da je celo vedno hladni in vsemogočni general Patton bruhal.« In še: »Ljudje so jedli ljudi.« Je to dovolj za večen spomin in predvsem – opomin?

Dr. Marjan Toš

Preživele judovske žrtve holokavsta

Po podatkih newyorške organizacije Conference on Jewish Material Claims Against Germany je danes po svetu še približno 196.600 preživelih judovskih žrtev holokavsta. To je občuten upad v primerjavi z letom prej, ko jih je bilo še okoli 220.000. Njihova povprečna starost je 87 let, skoraj vsi – kar 97 odstotkov – pa so tako imenovani preživeli otroci, rojeni leta 1928 ali pozneje. Številke so krut opomnik, da generacija neposrednih prič holokavsta hitro izginja in da z njo izginja tudi živ spomin na enega največjih zločinov v zgodovini.